

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

Кафедра технологій виробництва і професійної освіти
Кафедра педагогіки
Кафедра психології

Бурдун В. В., Шама І. П., Шевякова І. П.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо організації й проведення педагогічної практики
для здобувачів вищої освіти спеціальності
015 «Професійна освіта. Транспорт» денної і заочної
форм навчання

Старобільськ
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
2021

УДК - 378.091.33-027.22(076.6)

Б91

Рецензенти:

- Починкова** – професор кафедри філологічних дисциплін ДЗ
Марія «Луганський національний університет імені
Миколаївна Тараса Шевченка», доктор педагогічних наук,
доцент.
Продан – завідувач кафедри дизайну ДЗ «Луганський
Ірина національний університет імені Тараса
Володимирівна Шевченка», кандидат педагогічних наук, доцент.

Бурдун В. В., Шама І. П., Шевякова І. П.

Б91 Методичні рекомендації щодо організації й проведення педагогічної практики. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021. 132 с.

Методичні рекомендації призначені для допомоги здобувачам вищої освіти у проходженні педагогічної практики. Розроблені для студентів 4 курсу і магістратури спеціальності 015 «Професійна освіта. Транспорт» денної і заочної форм навчання. Методичні рекомендації визначають основні завдання та зміст педагогічної практики, а також містять зразки звітної документації.

УДК - 378.091.33-027.22(076.6)

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 3 від 29 жовтня 2021 року)*

© Бурдун В. В., Шама І. П., Шевякова І. П., 2021.
© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021.

ВСТУП

У системі професійного становлення майбутнього майстра виробничого навчання, педагога професійного навчання і викладача спец. дисциплін, важливу роль відіграє педагогічна практика, яка є необхідною ланкою й завершальним етапом теоретичної і практичної підготовки здобувачів вищої освіти до педагогічної праці.

У процесі педагогічної практики перевіряються на міцність теоретичні знання, практичні вміння й навички здобувачів вищої освіти, набуті ними під час навчання у закладі вищої освіти, розвиваються творчі й дослідницькі здібності, педагогічне мислення, формуються професійні компетентності, педагогічна майстерність. Важливого значення набуває виховання у здобувачів вищої освіти інтересу та любові до професії педагога професійного навчання, розвиток їх комунікативної культури, формування навичок педагогічної взаємодії й співробітництва, потреби в професійному самовдосконаленні.

Педагогічна практика проходить у закладах професійно-технічної освіти (ЗПТО), які мають угоду з ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» про проведення практик і гарантують якісні умови й рівень проходження практики для здобувачів вищої освіти. При цьому серед закладів професійно-технічної освіти обираються ті, які мають належну матеріальну базу і в яких працюють висококваліфіковані педагоги професійного навчання.

Керівництво педагогічною практикою здійснює випускаюча кафедра. З викладачів цієї кафедри призначається керівник практики та методисти зі спеціальності. На період практики окрім завдання зі спеціальності, здобувачі вищої освіти отримують завдання з педагогіки й психології. З цих кафедр також призначаються методисти, які відповідають за виконання здобувачами вищої освіти програми практики з цих предметів.

Педагогічна практика проходить на 4 курсі у 7 семестрі (тривалість практики 6 тижнів) і в першому семестрі

магістратури (тривалість практики 4 тижні). Здобувачі вищої освіти проходять практику у якості майстра виробничого навчання, педагога професійного навчання (4 курс) і викладача спеціальних дисциплін (магістратура).

Режим роботи здобувачів вищої освіти визначається керівниками практики. Здобувачі вищої освіти організують свою діяльність відповідно до програми практики, Статуту ЗПТО, виконують Правила внутрішнього розпорядку ЗПТО, правила охорони праці, розпорядження адміністрації ЗПТО й керівників практики.

За невиконання вимог адміністрації ЗПТО і керівників педагогічної практики здобувач вищої освіти відстороняється від практики. Здобувач вищої освіти, якого було відсторонено від практики або робота якого була визнана незадовільною, вважається таким, що не виконав навчальний план. Відповідно за рішенням директорату може бути призначено повторне проходження педагогічної практики без відриву від навчальних занять в університеті.

Ці методичні рекомендації складені відповідно до навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Професійна освіта. Транспорт», типової інструкції з організації та проведення практик у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Вони є основним навчально-методичним документом, який регламентує діяльність здобувачів вищої освіти і методистів під час проведення педагогічної практики.

Методичні рекомендації спрямовані на допомогу здобувачам вищої освіти у проходженні педагогічної практики, роботі над звітною документацією, виконанні програми практики, що дозволить успішно зробити перші кроки в роботі з навчальною групою у якості майстра виробничого навчання, педагога професійного навчання, викладача спеціальних дисциплін. Методичні рекомендації складаються із завдань і змісту практики, обов'язків практикантів і методистів. В них надані перелік звітної документації, зразки звітної документації, рекомендації щодо складання планів-конспектів уроків і виховних заходів та методиці їх проведення.

Успіх педагогічної практики в значній мірі залежить від якості навчально-виховної роботи в ЗПТО, рівня роботи її педагогічного колективу, його ставлення до здобувачів вищої освіти. Завдання педагогічного колективу ЗПТО полягають у тому, щоб ознайомити здобувачів вищої освіти з педагогічним досвідом закладу професійно-технічної освіти, змістом і особливістю праці майстра виробничого навчання, педагога професійного навчання та викладача спеціальних дисциплін, привчити їх до кропіткої творчої праці через включення в цю працю, сформувати у здобувачів вищої освіти захоплення професією педагога та набути ними навичок педагогічної майстерності.

Обов'язки здобувачів вищої освіти в період педагогічної практики

1. Здобувач вищої освіти повинен вчасно виконувати усі види робіт, які передбачені програмою педагогічної практики.
2. Ефективно використовувати час практики, планувати свою роботу, ретельно готуватися до кожного заняття й проведення різноманітних заходів.
3. Під час проведення занять здобувач вищої освіти повинен постійно підвищувати рівень проведення занять, застосовувати різноманітні засоби, форми і методи навчання.
4. Здобувач вищої освіти повинен сам суворо дотримуватися правил техніки безпеки під час проведення уроків виробничого навчання, теоретичних занять, лабораторно-практичних робіт і вимагати цього від підлеглих йому здобувачів професійної освіти.
5. У ході практики здобувач вищої освіти зобов'язаний вести педагогічний щоденник, у якому здійснювати аналіз своєї навчально-виховної роботи, фіксувати результати спостережень.
6. Практикант повинен систематично працювати над збагаченням своїх психолого-педагогічних і спеціальних знань.

7. Здобувач вищої освіти зобов'язаний бути взірцем моралі, гуманності, дисциплінованості, організованості та працьовитості.
8. Практикант повинен дотримуватися правил внутрішнього розпорядку ЗПТО, у якому він проходить практику, виконувати розпорядження адміністрації закладу, керівника практики і методистів. У випадку невиконання вимог, які висуваються до практиканта, він може бути відсторонений від проходження практики.
9. Після завершення практики здобувач вищої освіти зобов'язаний вчасно здати звітну документацію методистам.

Обов'язки керівника практики

1. Встановлює зв'язок з ЗПТО, сприяє укладанню угод з ЗПТО щодо проходження практик, розподіляє здобувачів вищої освіти по закладах освіти.
2. Організує й проводить настановчу й підсумкову конференцію.
3. Контролює роботу методистів щодо організації й керівництва роботи здобувачів вищої освіти на практиці.
4. Забезпечує усунення недоліків в організації та керівництві діяльністю практикантів.
5. Контролює проходження практики здобувачами вищої освіти, періодично відвідуючи ЗПТО.
6. Вивчає звітну документацію практикантів і методистів, організує підведення підсумків практики на підсумковій конференції.
7. Складає звіт за підсумками педагогічної практики.
8. Вносить пропозиції щодо вдосконалення організації й проведення педагогічної практики.

Обов'язки методистів

1. Проводять інструктивно-методичну роботу з майстрами виробничого навчання, педагогами професійного навчання,

викладачами спец. дисциплін, вихователями й адміністрацією закладу професійно-технічної освіти.

2. Методисти зі спеціальності слідкують за прибуттям здобувачів вищої освіти до закладів професійно-технічної освіти (контролюють надходження з баз практики повідомлень про прибуття здобувачів вищої освіти до баз практики).
3. Розподіляють здобувачів вищої освіти по групах.
4. Контролюють виконання практикантами плану педагогічної практики, затверджують їхні індивідуальні плани.
5. Відвідують уроки, які проводять практиканти, виховні години і позакласні заходи.
6. Проводять у ході практики консультації зі здобувачами вищої освіти. Надають їм допомогу в оформленні звітної документації.
7. Перевіряють звітну документацію практикантів, оцінюють її й виставляють оцінки.
8. Складають звіт про педагогічну практику й надають його керівнику практики. У своєму звіті вносять пропозиції щодо вдосконалення педагогічної практики.

Програма педагогічної практики (4 курс)

Тривалість практики – 6 тижнів у 7 семестрі

Завдання педагогічної практики зі спеціальності

1. Поглиблення та закріплення знань зі спеціальних дисциплін, застосування їх в практичній освітній діяльності.
2. Розвиток педагогічного мислення, спеціальних і педагогічних вмінь та навичок, соціально й професійно значущих якостей особистості майбутнього майстра виробничого навчання, педагога професійного навчання, його гуманістичної спрямованості, формування творчого підходу до педагогічної діяльності.
3. Виховання у здобувачів вищої освіти стійкого інтересу та любові до професії педагога, потреби в педагогічній самоосвіті та професійному самовихованні.
4. Знайомство зі станом навчальних майстерень, лабораторій, кабінетів, обладнанням, наочними засобами навчання, які використовуються в майстернях, лабораторіях чи кабінетах.
5. Знайомство з навчальними та методичними посібниками зі спеціальності, із нормативною документацією майстра виробничого навчання, педагога професійного навчання.
6. Оволодіння здобувачами вищої освіти методами, прийомами та технікою проведення уроків різних типів.
7. Придбання практикантами вмінь самостійно проводити й аналізувати уроки зі спеціальних дисциплін в ЗПТО, самостійно приймати педагогічні рішення.
8. Формування у здобувачів вищої освіти умінь застосовувати в освітньому процесі сучасні освітні технології, обирати оптимальні стратегії викладання у зв'язку з метою навчання, рівнем підготовки здобувачів професійної освіти, наявною матеріальною базою.
9. Набуття здобувачами вищої освіти досвіду рефлексивного ставлення до своєї праці, актуалізація у них потреби в самоосвіті й особистому розвитку.
10. Формування у практикантів комунікативних умінь, що створюють можливість кваліфіковано здійснювати

професійну діяльність з урахуванням вимог педагогічної етики, принципів ділового та міжособистісного спілкування.

11. Залучення здобувачів вищої освіти до науково-дослідної роботи (дослідження певної проблеми; проведення експериментальних досліджень; збір матеріалу тощо).

Завдання педагогічної практики з педагогіки

1. Поглиблення та закріплення знань з психолого-педагогічних дисциплін, їх застосування в практичній навчально-виховній діяльності закладу професійно-технічної освіти.
2. Розвиток інтересу й любові до професії педагога-вихователя, формування потреби в педагогічному самовдосконаленні, самоосвіті та самовихованні.
3. Формування та розвиток педагогічних умінь і навичок, індивідуального стилю професійної діяльності викладача, вихователя.
4. Оволодіння формами й методами навчально-виховної роботи з учнями ЗПТО. Залучення здобувачів вищої освіти до розв'язання конкретних навчальних та виховних завдань групи, ЗПТО.
5. Розвиток вмінь спостерігати й аналізувати навчально-виховну діяльність, яка здійснюється у ЗПТО.
6. Залучення до методичної та науково-дослідної роботи за проблемами науково-педагогічного дослідження.
7. Формування творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

Завдання педагогічної практики з психології

1. Закріплення психологічних знань, здобутих при вивченні курсів загальної психології, вікової й педагогічної психології.
2. Формування та розвиток умінь розкривати індивідуально-психологічні особливості учня, які виявляються в його поведінці й навчанні, диференціювати різних учнів за ступенем прояву певних особливостей, виявляти ставлення педагога до учня.
3. Формування творчого, дослідницького підходу при вивченні індивідуальних психолого-педагогічних особливостей учнів.

Професійно-педагогічні вміння здобувачів вищої освіти

Практикант повинен уміти:

- вивчати та узагальнювати передовий педагогічний досвід роботи ЗПТО та творчо використовувати його для професійного самовдосконалення;
- планувати як власну діяльність, так і діяльність підлеглих здобувачів професійної освіти;
- орієнтуватися в спеціальній літературі й нормативних документах зі спеціальності;
- працювати з навчально-методичними та наочними засобами навчання;
- розробляти розгорнуті плани-конспекти теоретичних уроків, лабораторно-практичних занять, уроків виробничого навчання, інструкційні, технологічні картки та іншу технічну документацію до них;
- підбирати навчальний матеріал, визначати структуру уроку, найбільш раціональні форми й методи навчання, підбирати засоби наочності, готувати цікаві завдання з урахуванням вікових та особистісних особливостей здобувачів професійної освіти;
- ретельно готуватися, старанно й професійно проводити уроки з урахуванням вимог техніки безпеки;
- добиватися глибокого засвоєння здобувачами професійної освіти змісту матеріалу що викладається, формувати в них науково-технічний світогляд, логічне мислення, культуру мовлення, практичні навички зі спеціальності, інтерес та любов до вибраної професії;
- здійснювати самоаналіз проведених уроків, об'єктивно оцінювати власну діяльність;
- виявляти ступінь і глибину засвоєння здобувачами професійно-технічної освіти програмного матеріалу, рівень їх знань, умінь та навичок з предмета, прищеплювати їм навички самостійного поповнення знань, розвитку вмінь;
- аналізувати уроки майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання, студентів-практикантів;
- виконувати обов'язки помічника вихователя;

– здійснювати перспективне й поточне планування навчально-виховної роботи зі здобувачами професійної освіти, складати індивідуальний план роботи практиканта відповідно до плану роботи майстра виробничого навчання, педагога професійного навчання і вихователя, завдань практики та специфіки групи;

– аналізувати практичний досвід з формування особистості здобувачів професійної освіти та визначати конкретні виховні завдання роботи з окремими здобувачами професійної освіти;

– добирати оптимальні форми й методи виховної роботи та здійснювати виховання здобувачів професійної освіти у процесі навчання й в позанавчальній роботі;

– аналізувати ефективність виховних впливів педагогів на здобувачів професійної освіти під час уроку;

– вивчати індивідуальні особливості здобувачів професійної освіти з метою діагностики та проєктування їхнього розвитку й виховання, здійснення індивідуального підходу;

– проводити систему заходів з виховання здобувачів професійної освіти, здійснювати самоаналіз виховних заходів;

– виховувати у здобувачів професійної освіти старанність, наполегливість, любов до праці, акуратність, працьовитість, взаємовиручку, повагу до людей праці тощо;

– формувати у здобувачів професійної освіти активну життєву позицію, готовність до життя та праці, розвивати у них пізнавальну активність і творчі здібності;

– застосовувати педагогічні знання при вирішенні педагогічних завдань з урахуванням вікових, індивідуальних, психологічних особливостей здобувачів професійної освіти, соціально-педагогічних особливостей колективів і конкретних педагогічних ситуацій;

– виявляти навчально-пізнавальні, професійні, соціально значущі інтереси здобувачів професійної освіти і враховувати їх в освітньому процесі;

– організовувати й спрямовувати самовиховання й самоосвіту здобувачів професійної освіти;

– установлювати та дотримуватися педагогічного такту у відносинах з колективом групи, окремими здобувачами професійної освіти, педагогами ЗПТО, класним керівником.

Зміст педагогічної практики зі спеціальності

1. Участь в установчій конференції, знайомство з завданнями практики зі спеціальності.
2. Знайомство з ЗПТО, адміністрацією, основними напрямками роботи ЗПТО на сучасному етапі, передовим педагогічним досвідом, стилем роботи окремих майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання.
3. Розподіл практикантів по групах. Закріплення за групою в якості помічника майстра виробничого навчання, педагога професійного навчання.
4. Проходження вступного інструктажу з техніки безпеки і інструктажу з техніки безпеки на робочому місці.
5. Екскурсія закладом професійно-технічної освіти.
6. Знайомство з матеріальною базою ЗПТО, аналіз навчальних майстерень, лабораторій і кабінетів, наочного приладдя з професійного навчання.
7. Ознайомлення з навчальними планами, робочими програмами майстра виробничого навчання, педагога професійного навчання, навчальними й методичними посібниками зі спеціальності.
8. Складання індивідуального плану роботи зі спеціальності на період практики.
9. Підготовка та проведення 2-х уроків зі спец. дисциплін і одного 6-ти часового уроку виробничого навчання в тиждень з обов'язковою розробкою розгорнутих планів-конспектів уроків.
10. Відвідування уроків майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання та студентів-практикантів, проведення аналізу теоретичного заняття і уроку виробничого навчання.
11. Ведення щоденника практиканта.

Зміст педагогічної практики з педагогіки

1. Ознайомлення з виховною роботою ЗПТО, педагогічним колективом, здобувачами професійної освіти

1. Бесіда з представниками адміністрації ЗПТО, викладачами, майстрами виробничого навчання, педагогами професійного навчання, вихователями про особливості ЗПТО, його традиції, виховні завдання на час практики. *Форма звіту* – записи в педагогічному щоденнику: концепція розвитку ЗПТО, традиції закладу, виховні завдання на час практики.
2. Знайомство з групою, до якої прикріплено здобувача вищої освіти. *Форма звіту* – на аркушах формату А4 зробити додаток до педагогічного щоденнику: список групи здобувачів професійної освіти, режим роботи ЗПТО і групи, успішність і дисципліна групи, доручення й захоплення здобувачів професійної освіти, сформованість колективу.
3. Вивчення документації: аналіз плану виховної роботи класного керівника (вихователя), журналу групи. *Форма звіту* – на аркушах формату А4 навести фрагмент плану виховної роботи класного керівника (вихователя) на перше півріччя та зробити його аналіз за запропонованою схемою (стор. 60-61).

2. Навчально-методична робота

1. Відвідування уроків з метою вивчення особливостей колективу групи та одного зі здобувачів професійної освіти, на якого буде складатися психолого-педагогічна характеристика, дидактичного досвіду роботи педагогів професійного навчання. *Форма звіту* – у педагогічному щоденнику під час відвідування уроків зробити відповідні записи.
2. Проведення спостережень за прийомами впливу майстрів виробничого навчання і педагогів професійного навчання на недисциплінованих здобувачів професійної освіти. Аналіз форм і методів роботи майстрів виробничого навчання і педагогів професійного навчання з наведення дисципліни в групі. Вивчення педагогічної доцільності певних методів.

Форма звіту – у педагогічному щоденнику надати характеристику прийомів впливу майстрів виробничого навчання і педагогів професійного навчання на недисциплінованих учнів, форм і методів роботи з наведення дисципліни в групі.

3. Загальнодидактичний аналіз одного уроку, який здійснюється за результатами спостереження роботи вчителя загальноосвітнього циклу. *Форма звіту* – на аркуші формату А4 зробити загальнодидактичний аналіз одного уроку за запропонованою схемою (стор. 61-62).

4. Аналіз виховного й розвивального потенціалу уроку. *Форма звіту* – у педагогічному щоденнику при аналізі уроків в групі відокремити виховні й розвивальні завдання уроку.

3. Виховна робота як помічника класного керівника (вихователя)

1. Знайомство з плануванням роботи класного керівника (вихователя): складання індивідуального плану (розділ виховна робота). *Форма звіту* – індивідуальний план з виховної роботи (стор. 21).

2. Вивчення та узагальнення системи виховної роботи в групі, її основних напрямків. *Форма звіту* – на аркуші формату А4 надати характеристику системи виховної роботи в групі.

3. Відвідування й аналіз виховних годин та інших форм виховних заходів в колективі групи. *Форма звіту* – аналіз відвідуваного виховного заходу за запропонованою схемою (стор. 63).

4. Участь у поточній виховній роботі групи. *Форма звіту* – відобразити форми, види й методи роботи в індивідуальному плані й щоденнику.

5. Підготовка, проведення та самоаналіз залікового виховного заходу. *Форма звіту* – на аркушах формату А4 надати методичну розробку виховного заходу за підписом класного керівника із запропонованою оцінкою, а також самоаналіз виховного заходу за запропонованою схемою (стор. 63-65).

6. Взаємовідвідування та взаємоаналіз виховних заходів, що проводяться здобувачами вищої освіти в ЗПТО. *Форма звіту*

– у педагогічному щоденнику під час відвідування виховних заходів зробити відповідні записи.

7. Підготовка звіту з педагогічної практики. *Форма звіту* – на аркушах формату А4 написати звіт з виховної роботи, яку проводив практикант за схемою (стор. 20).

Зміст педагогічної практики з психології

1. Ознайомлення з психологічними аспектами навчально-виховної діяльності: урахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів професійної освіти, особливостей їхньої пізнавальної діяльності, мотивації навчальної діяльності, інтересів і спрямованості здобувачів професійної освіти, особливостей педагогічного спілкування й мікроклімату.
2. Вивчення здобувача професійної освіти за допомогою методу спостереження, проведення опитувань та анкетування.
3. Складання психолого-педагогічної характеристики на одного зі здобувачів професійної освіти (стор. 65-68).

Основні психологічні блоки дослідження

Для проведення цієї роботи необхідно виділити основні психологічні блоки дослідження та відібрати відповідні методи й методики дослідження.

Карта психолого-педагогічних спостережень (див. стор. 68-70).

Методика діагностики мотивації до успіху учня (додаток 2).

Методика діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач (додаток 3).

Методика діагностики рівня особистісної готовності до ризику (додаток 4).

Методика діагностики вибору стратегії поведінки у конфлікті (додаток 5).

Здобувач вищої освіти у письмовому вигляді записує текст висновків з аналізу проведених діагностичних методик на окремому аркуші. Текст висновків використовується при

складанні психолого-педагогічної характеристики на здобувача професійної освіти.

Методичні рекомендації щодо проходження педагогічної практики

Педагогічна практика починається із зустрічі з керівництвом і педагогічним колективом ЗПТО, класними керівниками груп, за якими будуть закріплені практиканти. У процесі цієї зустрічі висвітлюється коло завдань, що стоять перед практикантами.

Після цього здобувачі вищої освіти розподіляються за групами, знайомляться зі здобувачами професійної освіти групи, класним керівником групи, майстром виробничого навчання і педагогами професійного навчання. Крім того, здобувачі вищої освіти відвідують майстерні, лабораторії, знайомляться з їхньою матеріальною базою, з тематикою теоретичних, лабораторно-практичних занять, уроків виробничого навчання, які практикант повинен буде провести, з тематикою попередніх уроків. У перший же день перебування у ЗПТО практиканти повинні пройти вступний інструктаж з техніки безпеки і інструктаж з техніки безпеки на робочому місці в майстернях або лабораторіях. Майстер виробничого навчання і педагог професійного навчання повинні ознайомити практикантів зі специфікою розташування та роботи обладнання, яке є в майстернях (лабораторіях), довести правила безпечної роботи на цьому обладнанні та правила безпеки при проведенні уроків виробничого навчання та лабораторно-практичних занять. Після засвоєння цих правил практиканти повинні розписатися в журналі з техніки безпеки.

Упродовж першого тижня здобувачі вищої освіти відвідують теоретичні та лабораторно-практичні заняття з циклу спеціальних дисциплін, уроки виробничого навчання й загальноосвітні предмети та виховні заходи в групі за якою вони закріплені. До кінця тижня практикант повинен мати чітке уявлення про систему підготовки здобувачів професійної освіти

за певною професією, мати чітку уяву про кожного учня, про його успішність, дисципліну, ставлення до навчання та професії.

До кінця першого тижня практиканти повинні виконати такі види робіт:

- скласти індивідуальний план роботи практиканта на весь період практики й здати його методистам. Метою цієї роботи є набуття здобувачами вищої освіти навичок планування власної діяльності протягом педагогічної практики відповідно до завдань, що стоять перед ними;

- заповнити перші титульні сторінки щоденника спостережень і зміст та аналіз роботи протягом першого тижня;

- підготуватися до теоретичних, лабораторно-практичних занять зі спеціальних дисциплін, уроків виробничого навчання, скласти плани-конспекти до цих занять на наступний тиждень;

- зробити загальнодидактичний аналіз одного уроку загальноосвітнього циклу і здати його методисту з педагогіки;

- ґрунтовно вивчити колектив групи, за яким вони закріплені, обрати здобувача професійної освіти для складання на нього психолого-педагогічної характеристики, розробити програму вивчення особистості здобувача професійної освіти, підібрати діагностичні методики.

Протягом наступних тижнів практиканти виконують функції педагога професійного навчання, майстра виробничого навчання і класного керівника, проводять по два уроки зі спеціальних дисциплін, одному уроку виробничого навчання на тиждень, приймають участь у навчально-виховній роботі групи, згідно з планом готують та проводять заліковий виховний захід, здійснюють взаємовідвідування та аналіз уроків і виховних заходів, збирають матеріал для написання психолого-педагогічної характеристики на обраного ними здобувача професійної освіти.

Слід приділяти значну увагу підготовці й проведенню перших уроків. Враження від проведення цих уроків накладає певний відбиток на всю майбутню педагогічну діяльність, тому слід якомога краще підготуватися до перших уроків, визначити розташування здобувачів професійної освіти по робочих місцях,

рівень їхньої підготовки, можливо, навіть їхні інтереси, чітко продумати структуру уроку, діяльність за всіма елементами уроку, особливо продумати сценарій початку уроку, тобто знайомство зі здобувачами професійної освіти.

При проведенні уроків слід звертати увагу на роботу усіх здобувачів професійної освіти групи, а не концентрувати увагу на роботі з певними здобувачами професійної освіти. Особливу увагу слід приділити виконанню здобувачами професійної освіти правил техніки безпеки.

Практика в ЗПТО завершується засіданням педагогічної ради, на якій виступають педагоги професійного навчання, майстри виробничого навчання, старший майстер, директор ЗПТО, самі практиканти. Здійснюється обмін думками про те, як пройшла практика, що необхідно зробити в майбутньому для підвищення її ефективності. Засідання педагогічної ради завершується підбиттям підсумків практики й оцінюванням роботи практикантів.

Перелік звітної документації зі спеціальності

1. Звіт практиканта про результати практики (стор. 20-21).
2. Індивідуальний план роботи практиканта (стор. 21-22).
3. Щоденник спостережень (стор. 22-29).
4. Плани-конспекти п'яти уроків виробничого навчання (6-часові) (до них додаються дидактичний матеріал, наочні засоби, які використовувалися на заняттях) (стор. 30-48).
5. Десять планів-конспектів уроків зі спеціальних дисциплін (до них додаються дидактичний матеріал, наочні засоби, які використовувалися на уроках) (51-57).
6. Аналіз одного уроку виробничого навчання (стор. 48-51).
7. Аналіз уроку спеціальних дисциплін (стор. 57-59).
8. Аналіз робочих програм майстрів виробничого навчання, матеріально-технічної бази ЗПТО зі спеціальності (стор. 59).

Перелік звітної документації з педагогіки

1. Звіт практиканта про результати виховної роботи.
2. Індивідуальний план роботи практиканта.

3. Щоденник спостережень з результатами виконання завдань 1–3 розділів.
4. Аналіз плану виховної роботи класного керівника на друге півріччя.
5. Загальнодидактичний аналіз одного уроку загальноосвітнього циклу.
6. Аналіз відвіданого виховного заходу.
7. Методична розробка виховного заходу та його самоаналіз.

Перелік звітної документації з психології

1. Індивідуальний план роботи практиканта.
2. Щоденник спостережень.
3. Психолого-педагогічна характеристика на здобувача професійної освіти.
4. Карта психолого-педагогічних спостережень
5. Матеріали експертних оцінок, одержаних на здобувача професійної освіти.

По закінченні практики в тижневий строк здобувач вищої освіти повинен здати методистам матеріали згідно з переліком звітної документації. До звітної документації додається титульний аркуш (додаток 1).

Підсумкова оцінка за практику виставляється керівником практики.

Зразки звітної документації

Зразки звітної документації зі спеціальності

Звіт о результатах педагогічної практики

Прізвище
Курс

Ім'я
Спеціальність

По батькові
Інститут

Педагогічна практика проходила в _____
(назва закладу освіти)
у період з _____ по _____ 20__ р.

1. Загальні відомості про ЗПТО.

1. Контингент здобувачів професійної освіти.
2. Матеріальна база.

2. Навчальна робота.

1. Робота, проведена практикантом щодо вивчення педагогічного досвіду майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання й системи навчально-виховної роботи ЗПТО.
2. Кількість відвідуваних уроків майстрів виробничого навчання і педагогів професійного навчання. Основна мета відвідування. Досвід майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання, використаний практикантом.
3. Кількість і тематика проведених уроків, самооцінка.
4. Труднощі, які виникали при підготовці та проведенні уроків, допомога педагогів професійного навчання й методистів.
5. Кількість уроків, проведених практикантами, що були відвідані, їхній короткий аналіз.

3. Виховна робота.

1. Виховні завдання, які стояли перед практикантом, і способи їхньої реалізації.
2. Тема проведеного залікового виховного заходу та його самоаналіз.

3. Результати індивідуальної роботи зі здобувачами професійної освіти.
4. Виховна робота, що проводилася зі здобувачами професійної освіти.
5. Аналіз позитивного і негативного досвіду в роботі зі здобувачами професійної освіти.
6. Робота практиканта з виховання свідомої дисципліни серед здобувачів професійної освіти.
7. Основні труднощі в організації виховної роботи й шляхи їх подолання практикантом.
8. Що дала практиканту педагогічна практика в плані проведення виховної роботи в ЗПТО?

4. Висновки й пропозиції щодо змісту педагогічної практики.

1. Значення педагогічної практики у Вашому професійному становленні.
2. Пропозиції й побажання практиканта щодо вдосконалення змісту і організації педагогічної практики.
3. Що варто врахувати в майбутній самостійній практичній діяльності?
4. Пропозиції та побажання на адресу ЗПТО з питань поліпшення організації і проведення педагогічної практики здобувачів вищої освіти і підготовки їх до самостійної професійної діяльності.

Індивідуальний план

Заповнюється щоденно за такою формою:

Дата	Освітня діяльність	Виховна робота	Збір матеріалу для психолого-педагогічної характеристики

У другій колонці індивідуального плану вказуються дані про:

- підготовку, проведення та самоаналіз проведених занять;
- підготовку майстерень, лабораторій до занять;
- підготовку завдань на практичну частину уроків;
- підготовку наочності;
- відпрацювання навичок виконання прийомів роботи;
- відвідування уроків майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання та їх мету;
- відвідування уроків практикантів та їх мету;
- вивчення робочих планів, майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання;
- участь в різних методичних заходах.

У третій колонці вказуються дані про:

- відвідування різноманітних виховних заходів;
- підготовку та проведення виховних заходів;
- вивчення документації з виховної роботи згідно завдань практики;
- вивчення особливостей виховної роботи ЗПТО;
- поточну виховну роботу;
- індивідуальну роботу зі здобувачами професійної освіти.

У четвертій колонці вказуються дані про:

- поступовий збір даних для складання психолого-педагогічної характеристики на здобувача професійної освіти;
- підбір та проведення різних тестів та методик;
- бесіду зі здобувачем професійної освіти та його одногрупниками;
- бесіду з майстром виробничого навчання та педагогами професійного навчання, які працюють в групі.

Зразок форми щоденника здобувача вищої освіти

Щоденник оформлюється у вигляді книжки формату А5.

В календарному графіку проходження практики вказуються усі види робіт, які виконував практикант протягом педагогічної практики і робиться відмітка про їх виконання.

На сторінці де вказано «робочі записи» здійснюється аналіз роботи здобувача вищої освіти під час практики. Ці записи повинні бути ґрунтовними. Вони ведуться в хронологічному порядку. Основна увага повинна приділятися наступним записам:

- даним про підготовку до уроків і виховних заходів, їх проведення та їхній самоаналіз;
- аналізу відвіданих практикантом уроків вчителів, майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання та практикантів;
- результатам аналізу педагогічної діяльності майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання;
- фіксації педагогічних ситуацій, що були розв’язані практикантом або свідком яких він був;
- результатам індивідуальних бесід зі здобувачами професійної освіти;
- результатам спостережень за поведінкою, взаєминами здобувачів професійної освіти у освітньому процесі;
- даним про збір матеріалу для написання психолого-педагогічної характеристики на здобувача професійної освіти;
- пропозиціям, побажанням, зауваженням, вказівкам майстрів виробничого навчання, педагогів професійного навчання, вихователів, методистів, керівників ЗПТО;
- виникаючим труднощам і шляхам їх подолання.

До щоденника необхідно також додати аркуші формату А4, на яких надати таку інформацію:

1. Список групи здобувачів професійної освіти.
2. Розклад уроків в групі, за якою закріплений здобувач вищої освіти.
3. Розклад дзвінків.
4. Інформацію про концепцію розвитку ЗПТО, традиції закладу.

Зразок щоденника здобувача вищої освіти

(повне найменування закладу вищої освіти)

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

(вид і назва практики)

здобувача вищої освіти _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Інститут _____

Кафедра _____

освітньо-кваліфікаційний
рівень _____

освітньо-професійна програма _____

спеціальність _____

(назва)

_____ курс, група _____

Здобувач вищої освіти _____

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

прибув у заклад професійної освіти

Печатка

закладу освіти „____” _____ 20__ року

_____
(підпис) (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Вибув із закладу професійної освіти

Печатка

закладу освіти “____” _____ 20__ року

_____
(підпис) (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Календарний графік проходження практики

[illegible]

Керівники практики:

від закладу вищої освіти

(підпис)

(прізвище та ініціали)

від ЗПТО

(підпис)

(прізвище та ініціали)

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Відгук і оцінка роботи здобувача вищої освіти на практиці

(назва закладу професійної освіти)

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Керівник практики від закладу професійної освіти

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Печатка

« _____ » _____ 20__ року

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

Оцінка:
за національною шкалою _____
(словами)

за шкалою ECTS _____

(підпис)
(прізвище та ініціали)

Методичні рекомендації щодо складання розгорнутого плану-конспекту уроку виробничого навчання

Основним документом для проведення уроку з певної теми є план-конспект уроку. План-конспект уроку є результатом ретельної підготовки до нього майстра виробничого навчання.

Зазначимо, що стандартних, обов'язкових форм плану-конспекту уроку не існує. Зміст плану, деталізація методів, що застосовуються на уроці, глибина розкриття матеріалу залежать від теми уроку, характеру запланованих робіт, мети їх виконання, досвіду майстра, наявної матеріальної бази майстерень (лабораторій) тощо.

Суттєвими вимогами до плану-конспекту уроку виробничого навчання є чітке визначення його навчальної і виховної мети, правильний вибір типу і структури уроку, методів і прийомів навчання.

Орієнтовна схема плану-конспекту уроку виробничого навчання може бути такою.

Тема уроку

Мета уроку: (навчальна, виховна, розвиваюча)

Методи уроку

Навчально-матеріальне оснащення уроку

ХІД УРОКУ

I. Організаційна частина (5 хв.)

1. Перевірка наявності здобувачів професійної освіти.
2. Перевірка наявності спецодягу.
3. Перевірка наявності зошитів і креслярського приладдя.

II. Вступний інструктаж (40 хв.)

1. Повідомлення теми й мети уроку.
2. Перевірка знань і вмінь здобувачів професійної освіти з матеріалу попередніх уроків виробничого навчання
3. Актуалізація опорних знань здобувачів професійної освіти.

4. Пояснення характеру і призначення роботи, що буде виконуватися на уроці, порядку виконання самостійної роботи здобувачів професійної освіти.

5. Розбір креслень, схем, технічних вимог, демонстрація зразків (еталонів) майбутніх навчально-виробничих робіт.

6. Ознайомлення здобувачів професійної освіти з матеріалами, обладнанням, інструментами, приладами, пристосуваннями й іншими засобами виконання робіт, що будуть застосовуватися на уроці.

7. Пояснення і показ трудових прийомів і способів виконання навчально-виробничих робіт.

8. Розгляд типових помилок, способів їхнього попередження й усунення.

9. Пояснення й показ способів раціональної організації робочих місць при виконанні завдань.

10. Розгляд правил безпеки праці учнів.

11. Закріплення й перевірка засвоєння здобувачами професійної освіти матеріалу вступного інструктажу.

12. Розподілення здобувачів професійної освіти по бригадах і видача завдань.

III. Самостійна робота здобувачів професійної освіти і поточне їх інструктування майстром (210 хв.)

IV. Заключний інструктаж (15 хв.)

1. Перевірка робіт здобувачів професійної освіти.
2. Відзначення кращих робіт.
3. Визначення типових помилок, з'ясування причини їхнього виникнення.
4. Виставлення оцінок.
5. Підбиття підсумків заняття.
6. Видача домашніх завдань.

Методичні рекомендації щодо складання плану-конспекту уроку й методики його проведення

Тему уроку майстер виробничого навчання бере з навчальної програми чи робочої програми виробничого навчання.

Мету уроку рекомендується розділяти на навчальну, виховну і розвиваючу.

Навчальна мета передбачає конкретизацію того розділу програми, у якому вказується, що здобувачі професійної освіти повинні знати, якими вміннями й навичками повинні оволодіти протягом цього уроку. Формулювання мети може передбачати: формування, поглиблення, удосконалення, розширення, закріплення знань, умінь і навичок. Навчальна мета уроку визначається кінцевим його результатом. Вона досягається на уроці рішенням відповідних навчальних завдань, тобто формуванням у здобувачів професійної освіти необхідних умінь та навичок.

Виховна мета спрямована на виховання у здобувачів професійної освіти певних якостей особистості, що характеризують сучасного фахівця: старанність, наполегливість, відповідальність, працьовитість, повага до обраної професії, бережливе ставлення до обладнання, інструментів, пристосувань та матеріалів тощо.

Розвиваюча мета передбачає розвиток рухової сфери (при вивченні технологічних операцій), розвиток умінь аналізувати, порівнювати (під час виконання творчих робіт), розвиток самостійності (в процесі самостійного виконання здобувачами професійної освіти завдань).

Методи уроку: розповідь, пояснення, бесіда, демонстрація, інструктаж, вправи, робота з навчальними посібниками, практична робота. На уроці можуть також застосовуватися нетрадиційні методи навчання.

Навчально-матеріальне оснащення уроку. У цьому розділі перелічується усе обладнання, інструменти, устаткування, пристосування, засоби наочності і т.д., що будуть використані на цьому занятті.

I. Організаційна частина. З метою економії часу, інформацію про відсутніх здобувачів професійної освіти майстру надає черговий по групі, як в усній формі, так і в письмовій.

II. Вступний інструктаж проводиться на початку уроку.

При проведенні вступного інструктажу необхідно керуватися типовою його структурою запропонованою вище.

Це загальна, типова, яка найбільш часто застосовується, структура вступного інструктажу. У залежності від специфіки уроку, мети навчання, особливостей організації уроку, досвіду і стилю роботи майстра структура інструктажу може змінюватися, доповнюватися. Однак практиканти при написанні планів-конспектів повинні дотримуватися запропонованої схеми проведення вступного інструктажу.

Методику й організацію проведення вступного інструктажу розглянемо стосовно до перерахованих вище структурних елементів.

1. Мету уроку майстер зазвичай повідомляє усно і записує на дошці. Дуже важливо правильно розкрити здобувачам професійної освіти **мету уроку**, тобто дати їм цільову настанову на урок. Цільова настанова – це не просто інформація що надається здобувачам професійної освіти про мету уроку, записану в плані, не стільки повідомлення, що повинні зробити здобувачі професійної освіти, скільки роз'яснення, для чого вони будуть це робити, чому навчатися, яке значення має це для успішного оволодіння професією.

Варто також підкреслити, що на уроці вирішуються не тільки навчальні завдання, але й виховні, а також завдання з розвитку здобувачів професійної освіти. Виховання й розвиток здобувачів професійної освіти відбувається в процесі їхнього навчання, на кожному уроці, на кожному його етапі на основі й у процесі засвоєння знань, умінь і навичок. Майстер завжди повинен чітко уявляти собі, які виховні і розвиваючі завдання, на якому матеріалі уроку, якими способами він буде здійснювати на кожному уроці.

2. Перевірка знань і вмінь здобувачів професійної освіти з матеріалу попередніх уроків виробничого навчання. На початку проведення вступного інструктажу необхідно перевірити якість засвоєння матеріалу попереднього уроку виробничого навчання. Способи такої перевірки здобувачів професійної освіти можуть бути різними. Найбільш ефективні з них такі:

- постановка питання всій групі, а потім, після невеликої паузи, виклик для відповіді певного здобувача професійної освіти;
- пропозиція відповісти на запитання за бажанням;
- залучення в бесіду всіх здобувачів професійної освіти з урахуванням їх сильних і слабких сторін;
- варіювання питань по складності в залежності від рівня підготовленості здобувачів професійної освіти;
- звернення до здобувачів професійної освіти із пропозицією подумати, оцінити відповідь однокласника, доповнити відповідь, виправити помилку у відповіді, висловити свою думку;
- заохочення питань здобувачів професійної освіти друг до друга й до майстра;
- перевірка практичних навичок виконання певних операцій.

Перевірка знань і вмінь здобувачів професійної освіти повинна сприяти планомірному засвоєнню ними обраної професії.

3. Актуалізація опорних знань здобувачів професійної освіти.

Актуалізація опорних знань здобувачів професійної освіти передбачає повторення матеріалу, що був засвоєний ними на теоретичних уроках зі спеціальних дисциплін і який пов'язаний з матеріалом цього уроку виробничого навчання.

Ув'язування матеріалу майбутнього уроку зі знаннями й виробничим досвідом здобувачів професійної освіти – основа для свідомого виконання ними вправ і самостійної роботи. Шляхом такого ув'язування у свідомості здобувачів професійної освіти «наводяться містки» між тим, що вони знають і вміють, і

тим що їм потрібно буде засвоїти, чому навчитися на уроці. Таке ув'язування звичайно проводиться шляхом опитування здобувачів професійної освіти на початку вступного інструктажу з матеріалу спеціальних дисциплін. Тут успіх багато в чому залежить від правильного підбору й формулювання питань і самої процедури опитування. Питання варто фіксувати в плані-конспекті уроку.

Мета опитування здобувачів професійної освіти при проведенні вступного інструктажу не в тому, щоб перевірити їхні знання (хоча це також важливо), скільки в забезпеченні здатності застосовувати ці знання на практиці, зв'язку теорії й практики. Тому питання повинні мати суцільно практичну спрямованість.

Доцільно ставити такі питання, для відповіді на які необхідно не тільки пригадування (репродуктивні), але й активне мислення здобувачів професійної освіти (продуктивні). Такі питання звичайно починаються словами «Чому», «Поясніть», «Обґрунтуйте» і т.п. Звичайно, питома вага таких питань повинна наростати поступово, по мірі накопичення здобувачами професійної освіти досвіду і знань.

Дуже важливо також ставити здобувачам професійної освіти такі питання, які вимагають застосування знань, отриманих на уроках загальноосвітніх предметів, насамперед фізики, хімії, математики, біології: на обґрунтування фізичного змісту дії, процесу чи явища; на пояснення хімізму процесу; на виконання розрахунків тощо. Це багато в чому сприяє розвитку інтересу до глибокого вивчення цих предметів, формуванню у здобувачів професійної освіти взаємозалежної системи знань, зв'язку теорії і практики.

Для того, щоб забезпечити високу ефективність інструктування здобувачів професійної освіти, майстер повинен бути переконаний, що вони мають необхідні знання, теоретичну й практичну базу для засвоєння і поглиблення умінь та навичок. Якщо таких знань, такої бази у здобувачів професійної освіти нема, процес формування умінь й навичок буде механічним, неусвідомленим.

Якщо в результаті опитування з'ясується, що знання більшості здобувачів професійної освіти слабкі, то в такому випадку майстер сам повинен коротко дати необхідні пояснення, домогтися чіткого розуміння й первинного засвоєння їх здобувачами професійної освіти.

4. Наступним етапом вступного інструктажу є ***пояснення характеру і призначення роботи, що буде виконуватися на уроці, порядку виконання самостійної роботи здобувачами професійної освіти***. Тут майстру необхідно пояснити здобувачам професійної освіти у якій послідовності буде проходити подальша робота на уроці, ознайомити з порядком виконання вправ й самостійної роботи. У плані-конспекті необхідно надати порядок виконання роботи.

5. Продовженням попереднього етапу є ***розбір креслень, схем, технічних вимог, демонстрація зразків (еталонів) майбутніх навчально-виробничих робіт***. Якщо до практичної роботи додаються креслення або схеми, то майстер виробничого навчання повинен ознайомити здобувачів професійної освіти з технічною документацією. Якщо здобувачі професійної освіти будуть виготовляти виріб, то майстер знайомить учнів з об'єктом праці (демонструє раніше виготовлений ним виріб). Аналіз виробу може відбуватися з використанням технологічних карт, креслень, схем, технічних довідників тощо. До початку виконання навчально-виробничих робіт майстром повинні бути надані технічні вимоги до об'єкта і критерії оцінювання навчально-виробничих робіт.

6. Наступним кроком інструктування здобувачів професійної освіти повинно бути ***ознайомлення здобувачів професійної освіти з матеріалами, обладнанням, інструментами, приладами, пристосуваннями й іншими засобами виконання робіт, що будуть застосовуватися на уроці***. Під час проведення цього елементу вступного інструктажу майстер виробничого навчання повинен ознайомити здобувачів професійної освіти з особливостями конструкції обладнання, інструментів, приладів і пристосувань, їх призначенням і принципом роботи якщо здобувачі професійної освіти їх бачать вперше. Якщо ж вони працювали

ними – то нагадати їм ці особливості. Також необхідно вказати на особливості матеріалу, з яким здобувачі професійної освіти будуть працювати, його фізичні, хімічні, механічні властивості; визначитися з розмірами заготовок.

7. Однієї з найважливіших складових частин вступного інструктажу є **пояснення і показ трудових прийомів і способів виконання навчально-виробничих робіт**. Від методично правильного показу в значній мірі залежить успішність оволодіння здобувачами професійної освіти основами професії. Головна задача майстра на цьому етапі вступного інструктування – закласти у свідомості здобувачів професійної освіти міцну основу для успішного виконання майбутніх вправ чи самостійної роботи.

При підготовці до показу трудових прийомів і способів виконання робіт необхідно:

- проаналізувати зміст матеріалу майбутнього уроку і виділити трудові операції, що намічені для відпрацювання на уроці, визначити способи і прийоми виконання цих операцій;

- уважно вивчити інструкційні карти, що розкривають зміст і правила виконання прийомів і способів роботи, що намічені до показу;

- намітити послідовність показу і зафіксувати його в плані уроку;

- намітити і підготувати необхідні наочні приладдя і документи письмового інструктування;

- продумати методичні прийоми показу; розділити намічені до показу прийоми на елементи, виділити характерні моменти трудових дій, що будуть показані в уповільненому темпі, із зупинками, вичленувати найбільш складні трудові дії і рухи, на які варто звернути особливу увагу здобувачів професійної освіти;

- підготувати і перевірити в роботі устаткування, інструменти, пристосування, засоби, що будуть застосовуватися при показі;

- поупражняться у виконанні показу прийомів і способів роботи.

Велике значення для ефективності показу має правильне поєднання демонстрації й слова майстра. За допомогою слова майстер повинен пояснювати завдання, сутність і значення прийомів і способів роботи, що вивчаються; давати додаткові пояснення, звертаючи увагу здобувачів професійної освіти на найбільш істотне, на «невидиму» частину показу; підводити підсумки показу.

Значно полегшується показ і його засвоєння здобувачами професійної освіти, якщо в майстра на робочому місці є інструкційна карта, що розкриває найбільш раціональну послідовність трудових дій і прийомів, що містить необхідні інструктивні вказівки про правила їхнього виконання. У такому випадку майстер спочатку зачитує рекомендації, що містяться в інструкційній карті, а потім показує відповідні трудові дії й прийоми. Ефективність проведення уроку з застосуванням інструкційних карт обумовлюється тим, що здобувачі професійної освіти, маючи такі карти на своїх робочих місцях, у процесі вправ можуть у будь-який момент звернутися до інструктивних вказівок карти і продовжувати правильно виконувати вправи без допомоги майстра. Застосування інструкційних карт при вивченні операцій у значній мірі полегшує роботу майстра, сприяє підвищенню якості виробничого навчання здобувачів професійної освіти.

8. Далі майстру необхідно розглянути *типові помилки*, що допускають здобувачі професійної освіти в процесі роботи, *способи їхнього попередження й усунення*.

Перелік загальних типових помилок, недоліків й труднощів, що найчастіше зустрічаються при виконанні вправ здобувачами професійної освіти, особливо на початкових етапах навчання

1. Неправильне виконання трудових прийомів і способів, показаних майстром.

2. Нераціональна робоча поза здобувачів професійної освіти при виконанні роботи.

3. Труднощі в застосуванні теоретичних знань при виконанні навчально-виробничих робіт.

4. Неуважне ставлення до виконання вимог навчальної і технічної документації.

5. Порухення технології виконання робіт, рекомендованої майстром, чи наданої в технологічній карті.

6. Труднощі у використанні вивчених прийомів, способів, операцій при зміні умов виконання навчально-виробничих робіт.

7. Невміння користуватися довідковими матеріалами.

8. Застосування неправильних прийомів і способів користування інструментами і приладами.

9. Недостатньо повне використання технічних можливостей устаткування.

10. Недотримання технічних вимог до якості роботи.

11. Нераціональне використання робочого часу; невиконання норм часу.

12. Невміння самостійно визначити помилки в ході роботи і відхилення від технічних вимог до готової роботи.

13. Невміння визначити причини допущених помилок і порушень технічних вимог.

14. Невміння самостійно визначити способи попередження і виправлення допущених помилок і порушень технічних вимог.

15. Неправильна організація праці й робочого місця.

16. Невиконання правил безпеки в ході роботи.

17. Недотримання правил особистої гігієни праці, а також вимог санітарії при одержанні дрібних травм.

9. Пояснення і показ способів раціональної організації робочих місць при виконанні завдання. Організація робочих місць є одним з найважливіших елементів загальної культури праці робітників. Від того наскільки правильно і раціонально обладнане робоче місце здобувачів професійної освіти залежить економічна витрата часу на пошуки потрібного інструменту, стомлюваність здобувачів професійної освіти і інші не менш важливі фактори. Правила організації робочих місць при виконанні певних навчально-виробничих завдань уроку повинні бути відображені в плані-конспекті уроку.

10. Розгляд правил техніки безпеки. Після демонстрації прийомів роботи на обладнанні і з інструментами, з якими

здобувачі професійної освіти знайомляться вперше, майстер повинний **довести правила техніки безпеки** при роботі ними з наступним розписом здобувачів професійної освіти у журналі техніки безпеки. Якщо на уроці будуть використовуватися обладнання і інструменти, з якими здобувачі професійної освіти вже знайомилися, як з огляду прийомів роботи, так і з огляду правил техніки безпеки при роботі ними, то майстру необхідно лише нагадати їм правила техніки безпеки при роботі цим обладнанням і інструментами. В будь-якому випадку на уроках виробничого навчання повинні доводитися правила техніки безпеки для тих видів робіт, які учні будуть виконувати. Їх необхідно надати у плані-конспекті уроку.

11. Важливий структурний елемент вступного інструктажу – закріплення і перевірка засвоєння здобувачами професійної освіти матеріалу вступного інструктажу.

Методика й організація проведення цієї частини інструктажу визначається головною метою вступного інструктування – підготувати здобувачів професійної освіти до успішного виконання навчально-виробничих завдань на уроці.

Закріплення і перевірка засвоєння матеріалу вступного інструктажу здійснюється звичайно у формі опитування здобувачів професійної освіти. Однак, це вже не те опитування, що проводилося на початку інструктажу. Тут опитування носить суголбо прикладний, практичний характер. При вивченні операцій майстер може запропонувати здобувачам професійної освіти відтворити показані прийоми, повторити правила їхнього виконання, показати способи контролю роботи, виконати необхідні розрахунки, знайти дані в таблиці, повторити правила організації праці, робочого місця, правила безпеки тощо.

На таку перевірку не потрібно шкодувати часу, особливо при первинному вивченні нових прийомів і операцій. У заключну бесіду треба залучити якомога більшу кількість здобувачів професійної освіти, особливо «слабких». І тільки переконавшись, що більшість здобувачів професійної освіти зможуть досить успішно почати роботу, можна давати дозвіл приступати до роботи на робочих місцях. Якщо такої впевненості немає, вступний інструктаж не можна вважати

завершеним, майстер зобов'язаний ще раз пояснити і показати, те, що не засвоєно здобувачами професійної освіти, доки мета вступного інструктажу не буде досягнута.

12. Розподілення здобувачів професійної освіти по бригадах і видача завдань. Вступний інструктаж завершується розподіленням здобувачів професійної освіти по бригадах, видачою їм завдань, інструкційних карт, інструментів і матеріалів.

Після вступного інструктажу повинна бути організована **самостійна робота здобувачів професійної освіти**, яка може перериватися поточними інструктажами.

III. Самостійна робота здобувачів професійної освіти і поточне їх інструктування майстром – основна частина уроку виробничого навчання. Як би добре не був проведений вступний інструктаж, він не визначає якості й ефективності виробничого навчання. Основна мета виробничого навчання – формування у здобувачів професійної освіти вмінь і навичок, реалізується після вступного інструктажу, коли здобувачі професійної освіти на своїх робочих місцях виконують навчально-виробничі завдання, тобто вправляються у відпрацюванні вмінь і формуванні навичок. Навчальна діяльність майстра на цьому етапі уроку здійснюється шляхом поточного інструктування здобувачів професійної освіти. Від вмілого керівництва здобувачами професійної освіти, від вмілого спрямування їхньої навчально-виробничої діяльності на вирішення навчальних і виробничих завдань значною мірою залежать, наскільки успішно вони будуть опановувати професією.

Керівництво навчально-виробничою діяльністю здобувачів професійної освіти на уроці, формування в них професійних вмінь і навичок майстер здійснює шляхом їхнього **поточного інструктування в процесі виконання справ і самостійних робіт**. Основна дидактична мета поточного інструктування – домогтися, щоб здобувачі професійної освіти виконували навчально-виробничі завдання з найменшою кількістю помилок і недоліків. Виходячи з цього, досвідчений майстер так буде свою навчальну діяльність, щоб не стільки

виправляти, скільки попереджати помилки, недоліки й ускладнення в роботі здобувачів професійної освіти.

Поточне інструктування здобувачів професійної освіти майстром проводиться як правило індивідуально. ***Основною організаційною формою індивідуального поточного інструктування є цільові обходи майстром робочих місць здобувачів професійної освіти.*** Суть їх полягає у тому, що при кожному обході робочих місць майстер ставить перед собою певну мету інструктування. При кожному обході робочих місць майстер стежить за роботою всіх здобувачів професійної освіти, дає їм в ході спостережень усі необхідні зауваження і вказівки, виправляє і попереджає помилки, звертає увагу на недоліки в роботі і т.п., незалежно від основної мети обходу. Але в кожного здобувача професійної освіти він обов'язково перевіряє ту сторону його роботи, що є метою даного обходу. Така планова організація навчальної діяльності майстра забезпечує йому можливість дійти до кожного здобувача професійної освіти, що неможливо, якщо спостерігати за здобувачами професійної освіти взагалі, у цілому. Кількість таких обходів, їхні конкретні цілі залежать від змісту робіт, що виконуються, організації навчально-виробничого процесу, періоду навчання, особливостей навчальної групи, досвіду майстра. Звичайно під час цільових обходів майстер перевіряє, чи всі здобувачі професійної освіти вчасно приступили до роботи; як організовані їхні робочі місця, чи правильно застосовуються прийоми і способи роботи, яка якість виконання роботи на певному її етапі (міжопераційний контроль); які прийоми і способи самоконтролю застосовують здобувачі професійної освіти, чи правильно вони користуються навчально-технічною й інструкційною документацією, чи дотримуються правил організації і безпеки праці і т.п. Поряд з обходами подібного характеру майстер здійснює обходи з метою попередження й усунення типових помилок, які здобувачі професійної освіти звичайно допускають при виконанні конкретних робіт.

Поточне інструктування здобувачів професійної освіти майстер здійснює, застосовуючи такі методичні прийоми:

- активне втручання в хід роботи здобувача професійної освіти в тих випадках, коли його дії можуть привести до аварії чи явного браку, а також у випадках грубого порушення правил безпеки праці;

- роз'яснення, вказівки, зауваження, поради для коректування дій здобувачів професійної освіти і спонукання їх до самостійних дій;

- вимоги і вказівки, що сприяють вихованню у здобувачів професійної освіти акуратності, уваги, самостійності, наполегливості, відповідальності, ощадливості і т.п.

Конкретні ситуації, що складаються в процесі роботи учнів, можуть бути найрізноманітнішими, тому неможливо дати поради щодо організації й методики поточної діяльності майстра на будь-який випадок. Разом з тим, майстру корисно знати і застосовувати у своїй роботі такі *правила індивідуального поточного інструктування здобувачів професійної освіти*:

- завжди чітко визначати мету діяльності здобувачів професійної освіти (вправ, самостійної роботи), добиватися усвідомлення її ними;

- придивлятися до роботи кожного здобувача професійної освіти, не упускаючи з поля зору роботу всієї групи;

- постійно розвивати у здобувачів професійної освіти здібності самостійно аналізувати свою працю, знаходити помилки, визначати їх причини, способи усунення і попередження;

- спонукати здобувачів професійної освіти до самоконтролю, забезпечувати високу якість їх роботи;

- не втручатися без крайньої необхідності в роботу здобувачів професійної освіти;

- не давати здобувачам професійної освіти готових вказівок, що виправлення помилок, домагатися, щоб вони самі зрозуміли, усвідомили її, знайшли спосіб виправлення;

- допомогу здобувачам професійної освіти надавати вчасно, привчаючи їх до подолання труднощів, але не допускаючи закріплення помилок;

- не доробляти роботу за здобувачів професійної освіти, тому що це може привчити їх до безвідповідальності;
- завжди заохочувати творчий підхід до виконання завдання;
- постійно привчати здобувачів професійної освіти до планування своєї праці;
- незалежно від періоду навчання, особливу увагу приділяти контролю правильності виконання трудових прийомів;
- постійно виховувати у здобувачів професійної освіти високу культуру праці;
- спонукати здобувачів професійної освіти застосовувати високопродуктивні прийоми і способи роботи;
- організовувати взаємодопомогу здобувачів професійної освіти;
- стежити за раціональним використанням робочого часу, домагатися високої продуктивності праці;
- забезпечувати правильний режим праці і відпочинку здобувачів професійної освіти;
- виявляти принципівість і строгість у вимогах до виконання здобувачами професійної освіти правил організації праці, робочого місця, правил безпеки.

Проводячи поточне інструктування, майстер повинен враховувати індивідуальні особливості здобувачів професійної освіти для того, щоб забезпечити єдиний рівень всіх здобувачів професійної освіти для ефективного фронтального просування всієї групи у вивченні матеріалу уроку. З цією метою при проведенні вправ і поточного інструктування необхідно особливу увагу приділяти первинному закріпленню і практичному відпрацьовуванню прийомів і способів виконання операцій чи навчально-виробничих робіт, що недостатньо чітко були засвоєні більшістю здобувачів професійної освіти у ході вступного інструктажу.

У процесі вправ і самостійної роботи здобувачів професійної освіти застосовуються й колективні форми роботи майстра зі здобувачами професійної освіти. Це так званий ***колективний поточний інструктаж***. Проводиться він у тих

випадках, коли в ході цільових обходів майстер виявляє, що багато хто чи більшість здобувачів професійної освіти допускають однакові помилки, мають ті самі недоліки. У цих випадках майстер повинен призупинити роботу всіх здобувачів професійної освіти, зібрати їх до свого робочого місця і внести відповідні корективи. Особливо характерне проведення колективного поточного інструктажу при вивченні операцій, хоча можливо і доцільно проводити його і при виконанні комплексних робіт. У тому разі, коли допущені помилки, найбільш ефективно колективний поточний інструктаж проводити шляхом бесіди. У цьому випадку їхні причини і способи усунення аналізуються разом зі здобувачами професійної освіти. При проведенні колективного поточного інструктажу майстер повторно показує й пояснює недостатньо чітко засвоєні здобувачами професійної освіти прийоми.

Певну специфіку має організація й методика поточного інструктування здобувачів професійної освіти на уроках, коли вони виконують вправи й самостійні роботи з застосуванням документації письмового інструктування – інструкційних, інструкційно-технологічних і технологічних карт. Тепер, коли у здобувача професійної освіти виникають питання чи ускладнення в ході виконання навчально-виробничих робіт, майстер пропонує йому самому в усьому розібратися за допомогою карти і хробити необхідні корективи у свою роботу.

Спостерігаючи за роботою здобувачів професійної освіти, майстер особливу увагу повинен звернути на чітке дотримання послідовності роботи, що рекомендується в технологічній карті. На більш пізніх етапах навчання, коли у здобувачів професійної освіти уже накопичений певний досвід роботи по запропонованим майстром інструкційно-технологічним і технологічним картам, варто залучати здобувачів професійної освіти до самостійного складання технологічних карт спочатку на прості, а потім більш складні роботи. Це сприяє розвитку в них необхідного кваліфікованому робітнику вміння самостійно планувати свою працю.

Найважливішою складовою частиною поточного інструктування є *контроль навчально-виробничої діяльності*

здобувачів професійної освіти на уроці. При правильній організації навчального процесу фактично стираються грані між поточним інструктуванням і контролем. Контроль перетворюється в органічну складову частину поточного інструктування.

Контроль діяльності здобувачів професійної освіти майстер здійснює двома основними методами: шляхом перевірки ходу і результатів виконання навчально-виробничих робіт і шляхом поточних спостережень за здобувачами професійної освіти в процесі їхньої роботи.

Поточні спостереження за роботою здобувачів професійної освіти проводяться протягом всього уроку. За їх результатами у майстра поступово накопичуються дані про кожного здобувача професійної освіти, які характеризують його досягнення і недоліки.

Результатом перевірки виконаної роботи є висновок про її якість, тобто відповідність технічним вимогам, а також про продуктивність праці здобувача професійної освіти.

Контроль результатів роботи не слід відкладати до її повного закінчення, необхідно широко практикувати міжопераційний контроль, особливо при виконанні здобувачами професійної освіти робіт комплексного характеру. Знаючи найбільш відповідальні технологічні переходи, майстер обов'язково перевіряє в кожного з них проміжні результати роботи на цих переходах.

Значною мірою впливає на успішність виробничого навчання правильна *оцінка виконаних навчально-виробничих завдань*. Оцінка не тільки підбиває підсумок навчально-виробничої праці здобувачів професійної освіти, але має велике виховне значення.

Основними показниками, на основі аналізу яких оцінюються навчально-виробничі успіхи здобувачів професійної освіти є:

при визначенні оцінки за вивчену операцію:

- правильність виконання прийомів і способів роботи;
- якість роботи, дотримання технічних вимог;
- раціональність організації праці і робочого місця;

– дотримання правил безпеки праці;
при визначенні оцінки за роботу (партію робіт)
комплексного характеру:

- якість роботи, дотримання технічних вимог;
- дотримання норм часу;
- ступінь виробничої самостійності здобувача професійної освіти;
- правильність виконання прийомів і способів роботи;
- раціональність організації праці і робочого місця, дотримання правил безпеки праці.

Майстер повинен уміло використовувати «політику оцінки» для підвищення інтересу здобувачів професійної освіти до навчальної роботи, стимулювання їхньої зацікавленості успіхами в навчанні, упевненості ними у власних силах.

IV. Заключний інструктаж проводиться наприкінці уроку. Основна дидактична мета заключного інструктажу – на основі аналізу успіхів і недоліків уроку показати здобувачам професійної освіти, чому вони навчилися, наскільки просунулися в оволодінні професією, що і як потрібно робити, щоб не допускати недоліків і закріпити успіхи.

На заключний інструктаж звичайно виносяться такі питання:

- повідомлення про досягнення мети уроку;
- підведення підсумків і аналіз виконання навчально-виробничих завдань здобувачами професійної освіти, групою або бригадами;
- розбір типових помилок й характерних недоліків, розгляд шляхів їхнього попередження й усунення;
- аналіз виконання здобувачами професійної освіти правил безпеки, організації праці й робочих місць, використання робочого часу;
- підведення підсумків змагання між здобувачами професійної освіти й бригадами, повідомлення оцінок;
- повідомлення теми наступного уроку, видача домашнього завдання.

Заключний інструктаж завершується повідомленням здобувачам професійної освіти *домашніх завдань*. Основна вимога до домашніх завдань у виробничому навчанні – практична спрямованість, тісний зв'язок з навчально-виробничою діяльністю здобувачів професійної освіти. Найбільш типовим домашнім завданням, характерним для кожного уроку виробничого навчання, є окрім повторення і закріплення знань і вмінь здобувачів професійної освіти отриманих на цьому уроці, повторення матеріалу спеціальних предметів, пов'язаного з матеріалом майбутнього уроку виробничого навчання. З інших видів домашніх завдань необхідно виділити такі: виконання і розбір креслень, схем, графіків, пов'язаних з матеріалом майбутнього уроку; виконання технічних розрахунків; вивчення інструкційних карт, технологічних карт, виробничих інструкцій; самостійна розробка технологічних процесів виконання робіт, що мають бути зроблені; виконання міжпредметних завдань; конструювання пристосувань і т.п. Видаючи домашні завдання, майстер повинен обов'язково проінструктувати здобувачів професійної освіти про способи їхнього виконання.

Схема аналізу уроку професійного навчання

1. Тема заняття.

- Чи відповідає тема заняття навчальній програмі?
- Чи була тема записана на дошці і чи була доведена здобувачам професійної освіти?

2. Мета заняття.

- Чи були доведені здобувачам професійної освіти цілі майбутнього заняття?
- Чи відповідають цілі заняття, поставлені майстром виробничого навчання, темі заняття і чи повною мірою вони відображають задачі, які стоять перед майстром виробничого навчання при проведенні заняття за даною темою?

3. Організаційна частина уроку.

- Чи досить чітко була проведена організаційна частина уроку?

– Які міри були застосовані до здобувачів професійної освіти, які спізнились і тих, що прийшли на заняття без спецодягу, до здобувачів професійної освіти які не підготувалися до заняття, і наскільки ефективними на ваш погляд є ці міри?

– Скільки часу було витрачено на проведення організаційної частини уроку?

– Ваші пропозиції щодо проведення організаційної частини уроку в даному конкретному випадку.

4. Перевірка пройденого матеріалу.

– Яка форма проведення перевірки пройденого матеріалу обрана майстром виробничого навчання?

– Чи досить повно вона охоплює перевірку засвоєння здобувачами професійної освіти пройденого матеріалу?

– Наскільки виправданий був вибір цієї форми перевірки пройденого матеріалу?

– Яку форму перевірки на ваш погляд раціональніше й ефективніше було б використовувати?

– Чи були питання задані майстром виробничого навчання чіткими, однозначними?

– Дати характеристики відповідей здобувачів професійної освіти. Чи є підстава стверджувати, що здобувачі професійної освіти засвоїли пройдений матеріал?

5. Вступний інструктаж.

– Чи відповідає зміст роботи темі навчальної програми, що вивчається?

– Наскільки вдало і правильно майстер виробничого навчання використовував наочні засоби навчання?

– Чи вдалося майстру зацікавити здобувачів професійної освіти?

– Чи були зазначені технічні вимоги до навчально-виробничих завдань, критерії для самоконтролю?

– На які трудові прийоми була звернена майстром увага здобувачів професійної освіти? Наскільки кваліфіковано виконувалася майстром демонстрація трудових прийомів? Чи була забезпечена достатня наочність при демонстрації трудових прийомів?

– Чи пояснював майстер здобувачам професійної освіти правила організації робочого місця?

– Чи проводилася перевірка того, наскільки здобувачі професійної освіти зрозуміли сутність завдання?

– Чи приділив майстер увагу правилам безпеки праці?

– Чи не було помилок у вимові майстром технічних термінів?

– Яку участь брали у вступному інструктажі здобувачі професійної освіти: були вони тільки пасивними слухачами і спостерігачами чи залучалися майстром до рішення деяких питань?

– Як була проведена видача інструменту, заготовок, матеріалу чи пройшла вона на досить високому організаційному рівні?

6. Самостійна робота здобувачів професійної освіти.

– Які форми організації роботи здобувачів професійної освіти застосовувались на уроці?

– Які помилки допускали здобувачі професійної освіти, чи були ці помилки типовими?

– Як реагував майстер на помилки здобувачів професійної освіти?

– Які проводилися поточні інструктажі?

– Чи були вони заздалегідь сплановані?

– Чи можна вважати поточні інструктажі своєчасними?

– Чи були сплановані паузи для фізичного відпочинку здобувачів професійної освіти, як вони використовувалися майстром?

– Чи приходилося здобувачам професійної освіти самостійно вирішувати деякі питання, пов'язані з технологією виконання трудового завдання, як вони з ними справлялися?

– Чи забезпечив майстер контроль за діяльністю групи в цілому й кожного здобувача професійної освіти окремо?

– Чи передбачив майстер додаткові завдання для «сильних» здобувачів професійної освіти?

– Чи достатня увага була приділена виробленню у здобувачів професійної освіти навичок самоконтролю?

7. Заключний інструктаж.

- Скільки часу було витрачено на заключний інструктаж, чому він був присвячений?
- Наскільки об'єктивно була оцінена робота здобувачів професійної освіти?
- Чи були відзначені кращі роботи?
- Чи зробив майстер аналіз типових помилок допущених здобувачами професійної освіти як під час практичної роботи, так і при оцінці конкретних робіт здобувачів професійної освіти?
- Наскільки глибоко і повно були підведені підсумки заняття?
- Яке домашнє завдання задав здобувачам професійної освіти майстер, чи відповідає воно змісту теми цього уроку і завданням на наступний урок? Чи пояснив він яким чином необхідно виконувати це завдання і які до нього вимоги?

8. Прибирання робочих місць.

- Скільки часу було витрачено на прибирання робочих місць?
- Чи були забезпечені здобувачі професійної освіти всім необхідним для прибирання?
- Ким і як перевірялася якість прибирання робочих місць?

9. Загальний висновок.

- З яких частин складалося заняття?
- Чи досягнута мета, поставлена майстром виробничого навчання перед здобувачами професійної освіти і собою?

Методичні рекомендації щодо складання розгорнутого плану-конспекту уроку зі спеціальних дисциплін

План-конспект заняття складається за такою схемою:

Тема.

Мета заняття (навчальна, розвиваюча, виховна).

Тип заняття.

Методи заняття.

Матеріально-технічне забезпечення.

Хід заняття

1. Організаційна частина уроку.
2. Перевірка пройденого матеріалу.
3. Повідомлення здобувачам професійної освіти теми та мети заняття.
4. Викладання нового матеріалу.
5. Підведення підсумків уроку.

Тема уроку береться практикантом з навчальної програми дисципліни, яку він викладає.

Формуючи **мету заняття** треба пам'ятати, що вона вбирає в себе три аспекти: навчальний (пізнавальний), розвиваючий та виховний. В меті уроку сформульований той ключовий момент, до якого повинні прямувати викладач і здобувачі професійної освіти, і якщо вона визначена неточно або викладач погано уявляє собі шлях та засоби її досягнення, то ефективним такий урок вважати не можна.

Навчальна мета уроку повинна забезпечити:

– засвоєння (розуміння, поглиблення, розширення, узагальнення, систематизацію, повторення, закріплення, застосування) основних знань, понять та їх визначень, властивостей, законів, правил, формул, послідовності дій тощо;

– формування навичок планування своєї роботи;

– формування навичок роботи з навчальною літературою (виділяти головне в тексті, розбиратися в змісті, виконувати запропоновані в тексті завдання, використовувати таблиці, довідники, ставити до тексту запитання і відповідати на них, використовувати додаткову літературу, систематизувати інформацію);

– формування навичок фіксації у зошиті пояснень викладача.

Розвиваюча мета уроку повинна забезпечити:

– формування розумових вмінь: виділяти головне, істотне в досліджуваному матеріалі, порівнювати, встановлювати закономірності, аналізувати, самостійно робити висновки, систематизувати, встановлювати зв'язки раніше вивченого матеріалу з новим;

– формування логічного мислення: вміння логічно викладати думки, розбиратися в структурі визначення понять, проводити індуктивні і дедуктивні міркування.

– формування вмінь творчої діяльності здобувачів професійної освіти;

– формування якості мислення: гнучкості, самостійності, критичності, розвитку просторової уяви, розвитку систематичності і послідовності мислення.

Виховна мета уроку повинна забезпечити формування у здобувачів професійної освіти таких якостей особистості як відповідальність, дисциплінованість, організованість, старанність, бережливе ставлення до обладнання, любов до обраної професії тощо.

У розділі **«Матеріально-технічне забезпечення»** перелічується обладнання, інструменти і різне наочне приладдя, що буде застосовуватися на цьому занятті.

Тип заняття і методи уроку практикант вибирає враховуючи тему уроку, його місце в структурі програми, мету уроку, сценарій уроку, особливості колективу здобувачів професійної освіти тощо.

1. Організаційна частина уроку містить у собі наступні пункти:

- перевірка наявності здобувачів професійної освіти;
- перевірка наявності зошитів і креслярського приладдя.

2. Перевірка пройденого матеріалу

Форма перевірки пройденого матеріалу може бути наступною: індивідуальне опитування, доповідь здобувачів професійної освіти, фронтальне швидке опитування, питання здобувачів професійної освіти один до одного, невелика письмова робота, написання технічного диктанту, розв'язання карток-завдань, розгадування кросвордів, ребусів і т.п. Перевірка пройденого матеріалу може проходити, наприклад, за наступним сценарієм: одного здобувача професійної освіти можна викликати до дошки для відповіді, а декількох – для підготовки до відповіді по картках-завданнях. Усім іншим дається невелика самостійна робота (відповісти на запитання, розв'язати задачу чи виконати розрахункову або графічну

роботу) або ж вони повинні уважно слухати відповіді одногрупника, щоб бути готовими в будь-який момент задати йому питання чи доповнити (уточнити) його відповідь. Форму перевірки пройденого матеріалу викладач повинен вибрати самостійно з огляду на контингент здобувачів професійної освіти, тему заняття та інші чинники.

План-конспект повинен містити питання з відповідями, кросворди, ребуси, текст технічного диктанту чи інший матеріал, що використовувався для перевірки пройденого матеріалу.

3. Повідомлення здобувачам професійної освіти теми та мети заняття

Після перевірки пройденого матеріалу викладач повідомляє здобувачам професійної освіти тему і навчальну мету уроку.

4. Викладання нового матеріалу.

Цей розділ плану-конспекту повинен містити пункти плану нового матеріалу, короткий зміст матеріалу по кожному з пунктів, бажано з малюнками, кресленнями, схемами тощо, а також методичні рекомендації щодо викладання нового матеріалу.

Перш ніж приступити до викладання нового матеріалу, необхідно підвести до цього учнів, активізувати їхню увагу, звернути увагу учнів на актуальність і важливість даної теми.

Для закріплення нового матеріалу бажано підготувати питання з цього матеріалу.

Пояснення нового матеріалу може бути організоване за наступним сценарієм: викладач викладає новий матеріал, використовуючи при цьому різні методи, а потім робить швидке опитування здобувачів професійної освіти з метою визначення рівня засвоєння ними нового матеріалу, або викладач поділяє новий матеріал на логічно цілісні елементи (питання) і після пояснення кожного перевіряє, як здобувачі професійної освіти засвоїли цей елемент і тільки після засвоєння цього елемента приступає до пояснення наступного елемента й відпрацьовує його в тому ж порядку.

5. Підведення підсумків уроку

Заняття закінчується узагальненням викладача, що сприяє систематизації знань здобувачів професійної освіти, придбаних на всіх його етапах і виставленням оцінок найбільш активним здобувачам професійної освіти.

Методика проведення лабораторно-практичних занять

Лабораторно-практичні заняття проводять з метою:

- закріпити й узагальнити знання шляхом практичного підтвердження тієї чи іншої залежності, закономірності, правила, властивості;
- сформувати вміння та навички роботи з технічними системами, приладами, машинами, технічними засобами.

Конкретну тематику лабораторно-практичних занять викладач повинен розробляти, враховуючи зміст програми, оснащеність кабінету, лабораторії або майстерні обладнанням.

Підготовка до проведення ЛПЗ включає підготовку викладача, учнів і приміщення лабораторії, кабінету або майстерень.

Підготовка викладача складається з аналізу форм і методів проведення даної роботи і підготовки завдань для учнів.

Підготовка учнів полягає в попередньому повторенні теоретичного матеріалу.

У підготовку лабораторії входить перевірка справності обладнання, підготовка необхідного інвентарю, інструментів, матеріалів.

Проводяться лабораторно-практичні заняття найчастіше на етапі завершення вивчення теми. Лабораторно-практичні заняття, таким чином, стають сполучною ланкою, яка з'єднує виробниче навчання з предметами спец. циклу і загальноосвітніми предметами. При проведенні лабораторно-практичних занять у учнів формується глибокий інтерес до знань, можливостей їх застосування на практиці. Лабораторно-практичні заняття можуть проходити за індивідуальною, фронтальною, груповою формами.

Лабораторно-практичні роботи можуть бути різної складності, у залежності від навчально-матеріальної бази.

Бажано, щоб учні користалися сучасними інструментами, обладнанням, приладами й пристосуваннями.

Етапи проведення лабораторно-практичного заняття:

1. Теоретична підготовка.
2. Інструктаж з виконання.
3. Контроль готовності до виконання.
4. Безпосереднє виконання роботи.
5. Оформлення звіту.
6. Письмовий або усний захист виконаної роботи.

У інструктажі з виконання роботи викладач повідомляє учням про цілі і завдання, які стоять перед ними при проведенні ЛПР, порядку виконання ЛПР. У цьому інструктажі слід звернути особливу увагу на дотримання правил техніки безпеки. При виконанні ЛПР викладач проводить поточні інструктажі, дає індивідуальні рекомендації учням, перевіряє зроблені учнями записи, схеми, розрахунки, графіки.

У залежності від складності лабораторно-практичні роботи можуть проводитися по усним вказівкам викладача або з використанням письмових інструкцій.

Лабораторно-практичні заняття повинні бути пов'язаними з певними дослідженнями, що збагачують учнів новими знаннями, розширюють їхній технічний кругозір. Виконання робіт повинно супроводжуватися виконанням ескізів, виконанням певних розрахунків. Висновки, отримані учнями, повинні відбиватися в звітах.

Структура інструкційних карт виконання лабораторно-практичних робіт

1. Тема роботи.
2. Мета.
3. Матеріально-технічне забезпечення уроку.
4. Короткі теоретичні відомості.
5. Порядок виконання роботи.
6. Форма звіту.
7. Контрольні питання.
8. Критерії оцінки виконання лабораторної роботи.
9. Список літератури.

У інструкційній карті може бути вказано на правила організації робочого місця, інструктивні вказівки до виконання окремих пунктів.

Структура плану-конспекту лабораторно-практичного заняття

Тема уроку.

Мета уроку.

Методи навчання.

Матеріально-технічне забезпечення уроку.

Хід уроку

1. Організаційний момент.
2. Вступний інструктаж:
  - повідомлення учням цілей і завдань ЛР;
  - перевірка готовності до ЛР;
  - повідомлення порядку та особливостей виконання ЛР;
  - повідомлення правил організації робочого місця;
  - форма звіту;
  - критерії оцінювання;
  - правила техніки безпеки.
3. Самостійна робота і поточне інструктування:
  - перевірка правильності організації робочих місць учнів;
  - перевірка правильності виконання ЛР;
  - індивідуальні рекомендації учням;
  - перевірка зроблених учнями записів, схем, розрахунків, графіків.
4. Заключний інструктаж
  - прибирання робочих місць, інструментів;
  - підведення підсумків уроку;
  - виділення позитивних сторін;
  - аналіз помилок, допущених в процесі виконання лабораторно-практичної роботи.

Схема аналізу уроку спеціальних дисциплін

1. Тема заняття.

- чи відповідає тема заняття навчальній програмі?
- чи була тема записана на дошці і чи була доведена учням?

2. Мета заняття.

- чи були доведені учням цілі майбутнього заняття?
- чи відповідають цілі заняття, поставлені викладачем темі заняття і чи повно вони віддзеркалюють задачі які стоять перед викладачем при проведенні заняття по даній темі?

3. Організаційний момент.

- чи досить чітко був проведений організаційний момент?
- які міри були прийняті стосовно учнів, які спізнились і учнів, що не підготувалися до заняття, і наскільки ефективними на ваш погляд є дані міри?
- скільки часу було витрачено на проведення організаційного моменту?
- ваші пропозиції щодо проведення організаційного моменту в даному конкретному випадку.

4. Перевірка пройденого матеріалу.

- яка форма проведення перевірки пройденого матеріалу обрана викладачем?
- чи досить повно вона охоплює перевірку засвоєння учнями пройденого матеріалу?
- наскільки виправданий був вибір цієї форми перевірки пройденого матеріалу?
- яку форму перевірки на ваш погляд раціональніше й ефективніше було б використовувати?
- чи були питання задані викладачем чіткими, однозначними?
- дати характеристику відповідей учнів. Чи є підстава стверджувати, що учні засвоїли пройдений матеріал?

5. Пояснення нового матеріалу.

- які застосовувалися методи при викладанні матеріалу?
- чи забезпечувалася опора на знання учнів зі спеціальних дисциплін отриманих раніше?
- чи була забезпечена достатня наочність на занятті і які види наочності і технічні засоби навчання були використані?
- наскільки вдало і правильно викладач використовував наочні засоби навчання?
- чи вдалося викладачу зацікавити учнів новим матеріалом?

- чи використовувалася проблемність у навчанні?
- наскільки чіткою, емоційною й оптимальною за темпом була мова викладача?
- чи не було помилок у вимові викладача, особливо при вимові технічних термінів?
- наскільки чітко і правильно були виконані на дошці креслення?
- які прийоми використовував викладач для рішення виховних задач?
- чи проводилася перевірка засвоєння учнями нових знань, у якій формі і чи була вона виправданою?
- наскільки глибоко і повно були підведені підсумки заняття?

6. Загальний висновок.

- з яких елементів складалося заняття?
- тип заняття?
- чи досягнута мета, поставлена викладачем перед учнями і собою?

Аналіз робочих програм педагогів професійного навчання, матеріально-технічної бази ЗПТО зі спеціальності

Аналіз робочих програм спеціальних дисциплін і виробничого навчання практикант робить в довільній формі. При аналізі необхідно звернути увагу на обсяг дисципліни у годинах, як вони поділяються за видами робіт, скільки годин відводиться на самостійне навчання, які завдання пропонує викладач на самостійне вивчення здобувачам професійної освіти тощо.

При аналізі матеріально-технічної бази ЗПТО необхідно описати обладнання, інструменти, інвентар, пристосування, які має ЗПТО для даної спеціальності, їх стан, розташування. За можливістю надати план майстерні (кабінету).

Зразки звітної документації з педагогіки

Схема аналізу плану виховної роботи класного керівника (вихователя)

1. Як реалізуються основні вимоги до плану виховної роботи:

- мета, її чіткість, достатність, досяжність за відведений час;

- наскільки системною та комплексною є мета;

- задана ця мета до кожного з часових періодів або вона задана на півроку, рік;

- чи співвідноситься мета з особливостями колективу групи;

- новизна плану (тобто нові форми і методи організації виховного процесу, їх педагогічна обґрунтованість);

- провідні ідеї виховання, зв'язок між проведеними заходами, наскільки ці заходи є достатніми для вирішення поставленої мети;

- наскільки різноманітними є заходи або види діяльності;

- чи простежується поєднання трудових, професійних, естетичних, пізнавальних, економічних та інших видів виховної роботи;

- чи різноманітні форми організації виховної роботи в групі;

- як представлена індивідуальна робота (не тільки з «важкими», а й з іншими здобувачами професійної освіти з розвитку їх здібностей і корекції поведінки);

- як представлені зв'язки класного керівника з викладачам та майстрами виробничого навчання;

- чи сприяють заплановані заходи здійсненню поставленої мети виховання;

- зміст і форма роботи з батьками, чи достатні вони для вирішення поставленої мети.

2. Які принципи, концепції виховання покладені в основу плану класного керівника, наскільки педагогічні засоби,

відображені в плані, достатні для реалізації принципів виховання.

3. Як відображені в плані виховної роботи проблема, над якою працює заклад професійної освіти, ідеї особистісно-орієнтованого виховання здобувачів професійної освіти.

Кінцевими висновками аналізу плану виховної роботи класного керівника повинні бути судження практиканта про те, які можуть бути результати у вихованні, навчанні та розвитку здобувачів професійної освіти групи.

Схема загальнодидактичного аналізу уроку

Примітка: рекомендується вивчити систему уроків (бажано у найкращих вчителів загальноосвітнього циклу ЗПТО) з чітко визначеною метою відвідування; відповідно до вимог педагогічної етики здобувач вищої освіти повинен отримати згоду вчителя на присутність на уроках.

1. Група, предмет. Тема уроку. Місце уроку в загальній системі уроків за темою. Тип уроку, відповідність структури уроку його типу.

2. Мета уроку. Реалізація освітніх, виховних й розвивальних завдань уроку відповідно його меті, типу.

3. Організація уроку. Особливості організаційного моменту, готовність до уроку (здобувачів професійної освіти, вчителя, їхніх робочих місць, кабінету або лабораторії).

4. Цільовий компонент. Специфіка обґрунтування цілей уроку.

5. Наявність системи вимог (тактовність, гнучкість, аргументованість, урахування індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти).

6. Зміст, методика перевірки знань, умінь і навичок здобувачів професійної освіти. Мета, місце й методи перевірки знань, умінь і навичок. Характер питань для фронтального й індивідуального опитування, практичних завдань, самостійної роботи. Темп опитування. Активність групи. Кількість опитаних. Як викладач активізував увагу здобувачів професійної освіти, оцінював відповіді, проводив узагальнення

перевірки знань. Наявність диференційованого й індивідуального підходів на етапі перевірки знань.

7. Зміст і методика вивчення нових знань. Науковість, доступність, систематичність, ясність, образність і послідовність матеріалу, що вивчається. Методи викладу. Способи активізації пізнавальної діяльності й уваги здобувачів професійної освіти. Прийоми залучення їх до творчого сприйняття й усвідомлення нового матеріалу. Форми й методи організації самостійної роботи здобувачів професійної освіти на уроці. Методика обліку знань здобувачів професійної освіти на етапі вивчення нового матеріалу. Використання технічних засобів навчання.

8. Закріплення навчального матеріалу. Методи й прийоми закріплення. Диференціація навчальних завдань і вправ. Аналіз виконання завдань на узагальнення й закріплення.

9. Методика подання домашнього завдання. Обсяг і види домашнього завдання. Урахування індивідуальних і вікових особливостей здобувачів професійної освіти. Диференціація та індивідуальний характер домашнього завдання. Інструктаж щодо виконання.

10. Характеристика пізнавальної діяльності здобувачів професійної освіти на уроці (прийоми організації уваги на уроці, створення настанови на сприйняття нового матеріалу, прийоми актуалізації знань, урахування індивідуальної специфіки пам'яті здобувачів професійної освіти; проблемно-пошуковий характер творчої діяльності здобувачів професійної освіти).

11. Характеристика виховного й розвивального потенціалів уроку: ступінь включення здобувачів професійної освіти у активну пізнавальну діяльність; оцінка знань здобувачів професійної освіти як чинник, що виховує; формування вчителем особистісного ставлення до знань; естетизація навчально-виховного середовища уроку; наявність домінування позитивного емоційного стану колективу на уроці.

12. Характер стилю діяльності вчителя (стиль спілкування, тактовність, педагогічна привабливість, артистизм, культура мовлення, оптимізм).

Схема спостереження та аналізу виховного заходу

1. Загальні відомості про виховний захід. Назва, форма, мета, час, місце проведення, устаткування, хто проводить.
2. Чим викликана необхідність цього заходу?
3. Як педагог урахував свої індивідуальні особливості?
4. Чи відповідає мета цього заходу індивідуальним особливостям здобувачів професійної освіти і цілям виховної роботи закладу професійної освіти?
5. Якість плану й підготовки класного керівника до заходу.
6. Як забезпечена відповідність цілей заходу його змісту, побудові, формі, оформленню й методам виховання?
7. Скільки здобувачів професійної освіти брали участь у підготовці та проведенні заходу? Характер участі – ініціатори й виконавці, помічники, слухачі. Роль активу групи.
8. Яку роль грав педагог у підготовці та проведенні заходу (був ініціатором, організатором, методистом, виконавцем)? Як він мотивував захід? Педагогічний такт, мовлення, зовнішній вигляд педагога. Характер вимог, запропонованих до здобувачів професійної освіти.
9. Ефективність заходу, його пізнавальна й виховна цінність. Які формувалися почуття, переконання, уміння, навички? Чи сприяв захід об'єднанню колективу групи, виробленню або зміцненню суспільної думки? Як він впливав на окремих здобувачів професійної освіти? До яких видів діяльності він спонукав здобувачів професійної освіти? Поведінка здобувачів професійної освіти, їхнє ставлення до цього заходу.
10. Загальна оцінка заходу, чи досягнута його мета. Причини успіхів і невдач, висновки й пропозиції.

Схема методичної розробки виховного заходу

1. Назва заходу.
2. Форма роботи.
3. Мета та завдання заходу.

4. Місце та час проведення заходу.
5. Обладнання, оформлення.
6. Методика підготовки:
  - а) у чому полягає діяльність вихователя;
  - б) у чому полягає діяльність здобувачів професійної освіти.
7. Хід заходу.
8. Література (для класного керівника та здобувачів професійної освіти) або відмітка про авторську розробку.
9. Рецензія на виховний захід з оцінкою та підписом класного керівника.

Схема самоаналізу виховного заходу

1. Назва, форма виховного заходу. Місце проведення.
2. Стисла психолого-педагогічна характеристика групи, в якій проводився виховний захід.
3. Місце та значення заходу в загальній системі виховної роботи з даним колективом здобувачів професійної освіти.
4. Обґрунтування обраної теми та форми проведення заходу. Актуальність теми, відповідність виховним завданням, віковим особливостям та інтересам здобувачів професійної освіти. Участь здобувачів професійної освіти у виборі теми.
5. Взаємодія класного керівника та здобувачів професійної освіти у процесі підготовки виховного заходу (самоаналіз методичної готовності до використання такої форми виховної роботи; форми та прийоми підготовки й розробки плану (сценарію) заходу; розподіл доручень; організаційні аспекти підготовчого періоду).
6. Виховна цінність заходу:
  - на які соціальні настанови орієнтує здобувачів професійної освіти цей захід, його педагогічна доцільність;
  - вплив на вдосконалення міжособистісних взаємин у колективі (зростання симпатій до організаторів, виконавців, згуртованість, встановлення нових контактів тощо);
  - інформаційна насиченість і пізнавальна значущість: наскільки підготовка та проведення заходу сприяли

поглибленню знань здобувачів професійної освіти, поширенню кругозору, розвитку пізнавальних здібностей здобувачів професійної освіти;

- участь здобувачів професійної освіти у проведенні заходу (форма участі, масовість, ставлення до доручень, самостійність, активність, зацікавленість);

- психологічна атмосфера під час підготовки та проведення виховного заходу;

- поведінка здобувачів професійної освіти, їх ставлення до даного заходу.

7. Труднощі в процесі підготовки та проведенні заходу.

8. Причини успішності виховного заходу.

9. Пропозиції щодо вдосконалення виховної роботи

з цим колективом.

Зразки звітної документації з психології

Орієнтовна схема психолого-педагогічної характеристики здобувача професійної освіти

1. Загальні відомості: П.І.Б., вік, група, стан здоров'я.

2. Характеристика умов сімейного виховання здобувача професійної освіти (культурно-побутові умови сім'ї, стиль сімейних стосунків, взаємини з батьками, педагогічна культура батьків).

3. Особливості характеру, темпераменту та емоційно-вольової сфери:

- яскраво виражені позитивні та негативні риси характеру;

- риси характеру, які виявляються в ставленні здобувача професійної освіти до самого себе, оточуючих, навчання – старанність, активність, доброта, повага, дисциплінованість, скромність тощо;

- вольові якості (цілеспрямованість, самостійність, рішучість, ініціативність, наполегливість та ін.);

- тип і особливості темпераменту, його прояв у різних сферах діяльності здобувача професійної освіти;

- характер емоційної реакції на педагогічний вплив;
  - ступінь емоційної збуджуваності, характер зовнішніх проявів емоційних переживань;
  - емоційна стійкість у ситуаціях емоційної нестабільності;
  - настроїв, що переважає, причини зміни настрою.
4. Спрямованість особистості та спеціальні здібності:
- особистісна, громадська або ділова спрямованість здобувача професійної освіти;
  - чи бере участь у роботі громадських організацій;
  - ідеали, ціннісні орієнтації й життєві плани;
  - ставлення до релігії;
  - характеристика інтересів, їх характер, глибина й активність;
  - схильності та наміри здобувача професійної освіти; чи є в нього здібності до тієї чи іншої сфери діяльності (музичні, технічні, математичні, спортивні тощо).
5. Рівень життєвих та професійних домагань, самооцінка:
- самооцінка – завищена, занижена, адекватна;
  - співвіднесення самооцінки й рівня домагань;
  - вимогливість до себе, до інших;
  - уміння аналізувати свою поведінку;
  - ставлення до критики, до самовиховання.
6. Навчальна діяльність:
- успішність з різних предметів, загальний розумовий розвиток;
  - особливості сприйняття та темп осмислення навчального матеріалу;
  - особливості уваги (стійкість, переключення та розподіл);
  - особливості та тип пам'яті;
  - розвиток образного та логічного мислення, уміння розмірковувати та ін.;
  - наявність інтересу до навчання;
  - чи використовує додаткову літературу в навчальній діяльності;
  - чи бере участь у роботі гуртків, факультативів;

- старанність і наполегливість у навчанні;
- уміння вчитися (режим, організованість);
- культура мовлення;
- мотиви учіння.

7. Ставлення до різних видів діяльності:

- ставлення до праці (наявність постійних домашніх доручень, участь у суспільно корисній праці в ЗПТО, працелюбство, повага до людини праці й результатів чужої праці, трудові вміння й навички, дисциплінованість у праці);
- ставлення до суспільно корисної діяльності (чи бере участь у заходах, що проводяться в ЗПТО, районі, місті);
- ставлення до громадського життя (наскільки цікавиться громадським життям країни; які періодичні видання читає, які телепрограми громадського спрямування дивиться);
- ставлення до ігрової, спортивної діяльності;
- ставлення до вибраної професії (наявність професійних інтересів і схильностей, упевненість у правильності вибору професії);
- ставлення до художньо-естетичної діяльності (розвиненість естетичних смаків, відвідування театру, виставок, наявність улюблених творів мистецтва, участь у художній самодіяльності, самостійні заняття мистецтвом (гра на музичних інструментах, літературна творчість, малювання тощо);
- ставлення до свого здоров'я, фізичного розвитку (чи дотримується режиму дня; чи знає, яким нормам повинні відповідати його фізичні показники; чи має шкідливі для здоров'я звички; яким видом спорту займається; як ставиться до свого зовнішнього вигляду).

8. Взаємини з однокласниками й викладачами:

- соціально-психологічний статус у колективі, усвідомлення свого статусу;
- характер взаємин з однокласниками; з ким підтримує товариські взаємини, з ким конфліктує, чому;
- потреба бути членом колективу, рахуватися з його думкою, боротися за його честь, авторитет;
- ставлення до негативних явищ у колективі;
- ставлення до викладачів, майстрів виробничого

навчання.

9. Загальні психолого-педагогічні висновки:

- що зроблено практикантом у процесі індивідуальної педагогічної взаємодії, у процесі виховання здобувача професійної освіти через колектив, ефективність виховних дій;
- визначення найважливіших психолого-педагогічних завдань у виховній роботі з конкретним здобувачем професійної освіти;
- рекомендації щодо конкретних педагогічних шляхів, методів і форм педагогічної взаємодії зі здобувачем професійної освіти.

Карта психолого-педагогічних спостережень

Психолого-педагогічне спостереження здійснюється практикантом щоденно, протягом всієї навчальної практики. Результати спостереження та його аналіз фіксуються у карті психолого-педагогічних спостережень, яка оформлюється на аркушах формату А4.

Особливу увагу слід приділити змісту спостережень та коментарям, при складанні яких необхідно враховувати здобуті під час навчання знання з психології та педагогіки.

Карта психолого-педагогічних спостережень

Об'єкт спостережень: _____

Дата _____ Тривалість спостережень _____

№	Сфера спостережень	Предмет спостережень (приклад)	Детальний опис явища, що спостерігається	Коментар
1	Навчальна діяльність	ставлення до навчання		
		успішність засвоєння навчальної програми		

		утруднення в освоєнні навчальних програм		
2	Взаємини з однолітками	ізоляція		
		протиставлення себе колективу		
		положення ватажка мікрогрупи, яка складається з проблемних учнів		
		жорстоке поводження зі слабкими і молодшими		
		зневажливе ставлення до однолітків		
		приналежність до різних молодіжних угруповань чи течій		
3	Взаємини з викладачами	конфліктний характер взаємин з викладачем		
		грубість		
		нетактовність		
		брехня		
		характер відповіді на звернення викладача		
		запитання та пропозиції щодо учбового матеріалу		
4	Ставлення до навчання та праці	невиконання учбових та трудових		

		обов'язків		
		несумлінне виконання учбових та трудових обов'язків		
		ініціативність		
		прогули		
		порушення дисципліни у закладі освіти		
5	Поведінка та вчинки	нецензурна лайка		
		жаргонна мова		
		псування майна закладу освіти		
		зрив уроків		
		бійки		

Розподіл балів за рейтинговою системою на різні види завдань педагогічної практики

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів зі спеціальності – 50.

Кількість балів з педагогіки – 25.

Кількість балів з психології – 25.

Розподіл балів за рейтинговою системою на різні види завдань зі спеціальності

1. Звітна документація – **35 балів**:

- ведення щоденника – **3 бали**;
- складання індивідуального плану – **2 бали**;
- конспекти уроків виробничого навчання (5 конспектів) – **10 балів**;
- конспекти уроків зі спеціальних дисциплін – (10 конспектів) – **15 балів**;
- аналіз уроку виробничого навчання – **2 бали**;
- аналіз уроку зі спеціальних дисциплін – **1 бал**;

– аналіз робочих програм педагогів професійного навчання, матеріально-технічної бази ЗПТО зі спеціальності – **1 бал**;

– звіт про результати педагогічної практики – **1 бал**;

2. Проведення уроків – **15 балів**.

Загальна оцінка за проведення уроків виставляється здобувачу вищої освіти спільно майстром виробничого навчання, педагогом професійного навчання та методистом зі спеціальності.

Практикант отримує **загальну оцінку зі спеціальності**:

45–50	відмінно	A
42–44	добре	B
38–41	добре	C
32–37	задовільно	D
25–31	задовільно	E
10–24	незадовільно	FX
0–9	незадовільно	F

Розподіл балів за рейтинговою системою на різні види завдань з педагогіки

1. Звіт з практики з виховної роботи – **1 бал**.

2. Складання індивідуального плану – **2 бали**.

3. Аналіз плану виховної роботи класного керівника, класного журналу – **2 бали**.

4. Загальнодидактичний аналіз одного уроку – **2 бали**.

5. Аналіз виховних годин та інших форм виховних заходів в колективі групи – **2 бали**.

6. Методична розробка виховного заходу та його самоаналіз – **10 балів**.

7. Ведення щоденника педагогічних спостережень – **5 балів**.

8. Характеристика системи виховної роботи в групі – **1 бал**.

Студент-практикант отримує загальну оцінку з педагогіки:

23–25	відмінно	A
21–22	добре	B
19–20	добре	C
16–18	задовільно	D
13–15	задовільно	E
6–12	незадовільно	FX
0–5	незадовільно	F

Розподіл балів за рейтинговою системою на різні види завдань з психології

1. Складання індивідуального плану – **2 бали**.
2. Ведення щоденника – **3 бали**.
3. Заповнення карти психолого-педагогічного спостереження – **5 балів**.
4. Бланки психологічних методик (з якісною інтерпретацією результатів), за допомогою яких була проведена психологічна діагностика здобувача професійної освіти – **5 балів**.
5. Психолого-педагогічна характеристика здобувача професійної освіти – **10 балів**.

Студент-практикант отримує загальну оцінку з психології:

23–25	відмінно	A
21–22	добре	B
19–20	добре	C
16–18	задовільно	D
13–15	задовільно	E
6–12	незадовільно	FX
0–5	незадовільно	F

Критерії оцінювання результатів педагогічної практики

Критерії оцінювання результатів педагогічної практики зі спеціальності:

- ступінь виконання програми практики зі спеціальності;
- рівень теоретичної, практичної та методичної підготовки;
- рівень сформованості професійних й особистісних якостей майстра виробничого навчання та педагога професійного навчання;
- рівень самостійності при підготовці та проведенні занять;
- якість оформлення звітної документації;
- творчий підхід до підготовки та проведення занять.

На підставі вивчення характеристики практиканта, звітної документації, бесіди з майстром виробничого навчання та педагогом професійного навчання, результатів спостереження за проведенням уроків практикантом здобувачу вищої освіти виставляються такі оцінки зі спеціальності:

«відмінно» – 45–50 балів – за повністю виконану програму практики зі спеціальності, володіння науковими основами сучасної теорії навчання, глибокі знання з предмета та методики його викладання, високий рівень і творчий підхід у підготовці та проведенні уроків виробничого навчання та спеціальних дисциплін, володіння різноманітними формами й методами навчання та виховання, об'єктивність оцінювання навчальних досягнень здобувачів професійної освіти, самостійність при підготовці та проведенні занять, сформованість професійних й особистісних якостей майстра виробничого навчання та педагога професійного навчання, уміння аналізувати уроки виробничого навчання та спеціальних дисциплін, якісно оформлену звітну документацію;

«добре» – 38–44 бали – за повне виконання програми практики, наявність глибоких знань з предмета й методики його викладання, самостійний і творчий підхід до виконання завдань практики, якісно оформлену звітну документацію. Однак практикант мав труднощі в доборі оптимальних форм і методів

навчально-виховної роботи, надавав перевагу репродуктивним методам навчання, не досить впевнено проводив заняття і оцінював роботу здобувачів професійної освіти, мають місце незначні недоліки при оформленні звітної документації;

«задовільно» – 25–37 балів – за виконання в цілому програми педагогічної практики, достатній рівень знань з предмета та методики його викладання, наявність інтересу й схильності до професії майстра виробничого навчання, педагога професійного навчання, оформлену звітну документацію. Однак практикант мав серйозні проблеми в практичній роботі зі здобувачами професійної освіти, об'єктивності оцінки їх знань, умінь та навичок, мав недоліки в реалізації на практиці принципів, форм і методів навчання та виховання здобувачів професійної освіти, мав значні недоліки в оформленні звітної документації;

«незадовільно» – 0–24 бали – за відсутність інтересу й схильності до педагогічної роботи, неповне виконання програми практики, слабкі знання з предмета та методики його викладання, невміння планувати та організовувати навчально-виховну діяльність, несумлінне ставлення до роботи, застосування одноманітних методів і прийомів у роботі зі здобувачами професійної освіти, формальне ведення документації.

Критерії оцінювання результатів педагогічної практики з педагогіки:

- ступінь виконання програми практики з педагогіки;
- ступінь сформованості професійно-педагогічних умінь;
- рівень теоретичної підготовки;
- рівень професійної підготовки й соціальної активності (інтерес до професії, любов до учнів, гуманізм, демократизм, творчий підхід, відповідальність тощо);
- якість оформлення звітної документації.

На підставі вивчення характеристики практиканта, звітної документації, бесіди з класним керівником практиканту виставляються такі оцінки з виховної роботи:

«відмінно» – 23–25 балів – за повністю виконану програму практики з педагогіки, володіння науковими основами сучасної теорії навчання, виховання та розвитку здобувачів професійної освіти, глибокі знання вікових особливостей здобувачів професійної освіти та їх урахування в практичній роботі, володіння різноманітними формами виховної роботи, урахування виховних можливостей групових і колективних форм виховної роботи, бездоганно проведену виховну роботу, самостійність, творчий підхід, сформованість професійно-педагогічних умінь, уміння проводити загальнодидактичний аналіз уроку, аналіз виховного заходу, бездоганно оформлену звітну документацію;

«добре» – 19–22 бали – за повне виконання програми практики з педагогіки, наявність глибоких психолого-педагогічних знань з питань організації навчально-виховної роботи зі здобувачами професійної освіти, урахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів професійної освіти, самостійний і творчий підхід до виконання завдань практики. Однак практикант мав труднощі в доборі оптимальних форм і методів навчально-виховної роботи, надав перевагу словесним формам організації виховної роботи. Мали місце незначні недоліки, що обумовлені відсутністю досвіду, невпевненістю в діях, помилки в оформленні документації;

«задовільно» – 13–18 балів – за виконання в цілому програми педагогічної практики з педагогіки, достатнє знання теоретичного матеріалу, наявність інтересу й схильності до педагогічної професії. Однак практикант мав серйозні проблеми в практичній роботі зі здобувачами професійної освіти, допускав недоліки в реалізації на практиці принципів, форм і методів навчання та виховання здобувачів професійної освіти, об'єктивності оцінки їх знань, умінь і навичок, рівня вихованості та розвитку, мав значні недоліки в оформленні звітної документації;

«незадовільно» – 0–12 балів – за відсутність інтересу й схильності до педагогічної роботи, неповне виконання програми практики з педагогіки, слабке знання психолого-педагогічної теорії, невміння планувати та організовувати

навчально-виховну діяльність, несумлінне ставлення до роботи, застосування непедагогічних методів і прийомів у роботі зі здобувачами професійної освіти, формальне ведення документації.

Критерії оцінювання результатів педагогічної практики з психології:

- рівень виконання програми практики з психології;
- ступінь сформованості психолого-педагогічних умінь розкривати індивідуально-психологічні особливості здобувача професійної освіти, які виявляються в його поведінці й навчанні;
- уміння диференціювати різних здобувачів професійної освіти за ступенем яскравості прояву певних особливостей;
- уміння виявляти ставлення педагога до здобувача професійної освіти;
- рівень теоретичної підготовки;
- рівень психологічної підготовки й соціальної активності (творчого, дослідницького підходу, демократизм, гуманізм, відповідальність тощо);
- якість оформлення звітної документації.

На підставі вивчення характеристики практиканта, звітної документації практиканту виставляються такі оцінки з психологічної роботи:

– «*відмінно*» – 23–25 балів – за повністю виконану програму практики з психології, володіння науковими основами загальної, вікової та педагогічної психології: уміння розкривати індивідуально-психологічні особливості здобувача професійної освіти, які виявляються в його поведінці й навчанні, диференціювати різних здобувачів професійної освіти за ступенем яскравості прояву певних особливостей, виявляти ставлення педагога до здобувача професійної освіти, за високу соціальну активність, творчий, дослідницький підхід, відповідальність, уміння проводити експериментальну роботу зі здобувачами професійної освіти й аналізувати дані психологічних досліджень, робити висновки, вести звітну документацію;

– *«добре»* – 19–22 бали – за повне виконання завдань практики з психології, наявність глибоких психолого-педагогічних знань із питань організації експериментальної психологічної роботи з учнями певного віку, урахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів професійної освіти, самостійний і творчий підхід до виконання завдань практики. Однак практикант мав труднощі в доборі оптимальних форм і методів щодо організації спостережень при зборі матеріалу для психологічної характеристики на здобувача професійної освіти. Мають місце незначні недоліки, зумовлені відсутністю досвіду, невпевненістю в діях, помилки в оформленні документації;

– *«задовільно»* – 13–18 балів – за виконання в цілому програми практики з психології, достатній рівень теоретичної підготовки, наявність інтересу й схильності до психологічної роботи. Однак практикант мав серйозні проблеми в психологічній роботі зі здобувачами професійної освіти, допускав недоліки в реалізації на практиці спостережень при зборі матеріалу для психологічної характеристики на здобувача професійної освіти, доборі методів вікової та педагогічної психології, мав значні прорахунки в оформленні звітної документації;

«незадовільно» – 0–12 балів – за відсутність інтересу й схильності до психологічної роботи, неповне виконання програми практики, слабкі знання психолого-педагогічної теорії, невміння планувати та організовувати психологічну роботу, несумлінне ставлення до роботи, застосування непсихологічних методів і прийомів у роботі зі здобувачами професійної освіти, формальне ведення документації.

Програма педагогічної практики (Магістратура)

Тривалість практики – 4 тижні в 1 семестрі.

Завдання педагогічної практики зі спеціальності

1. Формування професійних якостей особистості майбутнього викладача спец. дисциплін.
2. Зміцнення професійного рівня викладання в цілому, поглиблення та закріплення знань зі спеціальних дисциплін, їх застосування в практичній навчально-виховній діяльності.
3. Оволодіння здобувачами вищої освіти методами, прийомами та технікою проведення уроків зі спеціальних дисциплін різних типів.
4. Придбання здобувачами вищої освіти вмінь самостійно проводити й аналізувати уроки зі спеціальних дисциплін в ЗПТО, самостійно приймати педагогічні рішення.
5. Набуття здобувачами вищої освіти досвіду рефлексивного ставлення до своєї праці, актуалізація у них потреби в самоосвіті й особистому розвитку.
6. Формування у здобувачів вищої освіти комунікативних умінь, що створюють можливість кваліфіковано здійснювати професійну діяльність з урахуванням вимог педагогічної етики, принципів ділового та міжособистісного спілкування.
7. Залучення здобувачів вищої освіти до науково-дослідної роботи (дослідження наукової проблеми; проведення експериментальних досліджень; збір матеріалу тощо).

Завдання педагогічної практики з педагогіки

1. Спрямування на навчально-виховну діяльність. Виховання інтересу й любові до професії викладача-вихователя, формування потреби в педагогічному самовдосконаленні й самоосвіті.

2. Поглиблення та закріплення знань з психолого-педагогічних дисциплін, їх застосування в практичній навчально-виховній діяльності.
3. Формування та розвиток педагогічних умінь і навичок, якостей викладача-вихователя.
4. Оволодіння формами й методами виховної роботи з учнями ЗПТО.
5. Включення здобувачів вищої освіти у вирішення конкретних виховних завдань ЗПТО.
6. Вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

Завдання педагогічної практики з психології

1. Закріплення психологічних знань, здобутих при вивченні курсу психології.
2. Формування та розвиток умінь спостерігати показники розвитку колективу групи, розкривати психологічні особливості групи, що виявляються в колективній діяльності, диференціювати ознаки розвитку колективу.
3. Формування творчого, дослідницького підходу до прочитання результатів вивчення колективу.

Професійно-педагогічні вміння здобувачів вищої освіти

Практикант повинен уміти:

- вивчати та узагальнювати передовий педагогічний досвід роботи ЗПТО та творчо використовувати його для професійно-педагогічного самовдосконалення;
- здійснювати перспективне та поточне планування навчальної і виховної роботи з колективом групи;
- підбирати навчальний матеріал, визначати структуру уроку, найбільш раціональні форми й методи навчання, тип уроку, підбирати засоби наочності, готувати цікаві завдання з урахуванням вікових та особистісних особливостей здобувачів професійної освіти;

- розробляти розгорнуті плани-конспекти зі спеціальних дисциплін;
- упевнено й професійно проводити заняття зі спеціальних дисциплін з урахуванням сучасних досягнень спеціальних і психолого-педагогічних наук;
- добиватися глибокого засвоєння здобувачами професійної освіти змісту матеріалу що викладається, формувати в них науково-технічний світогляд, логічне мислення, культуру усного мовлення, інтерес до професії тощо;
- виявляти ступінь і глибину засвоєння здобувачами професійної освіти програмного матеріалу, рівень знань, умінь та навичок учнів з вибраної професії, прищеплювати їм навички самостійного поповнення знань, розвитку вмінь;
- аналізувати уроки викладачів, студентів-практикантів;
- виконувати обов'язки класного керівника групи;
- проводити систему заходів з виховання учнів;
- добирати оптимальні форми й методи виховної роботи та здійснювати виховання здобувачів професійної освіти у процесі навчання й в позанавчальній роботі;
- здійснювати психолого-педагогічний аналіз виховних заходів;
- формувати у здобувачів професійної освіти активну життєву позицію, готовність до життя та праці, виховувати любов до вибраної професії;
- розвивати пізнавальну активність і творчі здібності здобувачів професійної освіти;
- проводити індивідуальну роботу зі здобувачами професійної освіти;
- складати план вивчення та вивчати колектив групи, виявляти й реалізовувати виховні завдання колективу групи;
- здійснювати самооцінку власних педагогічних якостей та вмінь.

Зміст практики зі спеціальності

1. Участь в установчій конференції. Знайомство із завданням на педагогічну практику.

2. Знайомство з ЗПТО, завданнями й основними напрямками роботи ЗПТО на сучасному етапі, передовим педагогічним досвідом, стилем роботи викладачів спеціальних дисциплін. Проходження вступного інструктажу з техніки безпеки і інструктажу з техніки безпеки на робочому місці.
3. Розподіл здобувачів вищої освіти по групах.
4. Ознайомлення з навчальними програмами викладачів спеціальних дисциплін, навчальними і методичними посібниками зі спеціальності.
5. Ознайомлення з матеріальною базою навчального закладу.
6. Складання індивідуального плану роботи зі спеціальності на період практики.
7. Підготовка та проведення 3-х уроків зі спец. дисциплін в тиждень з обов'язковою розробкою розгорнутих планів-конспектів (крім першого тижня).
8. Відвідування уроків викладачів та студентів-практикантів, проведення аналізу уроку, який провів студент-практикант.
9. Ведення щоденника практиканта.

Зміст педагогічної практики з педагогіки

1. Ознайомлення з виховною роботою ЗПТО, педагогічним колективом і колективом групи

1. Бесіда з представниками адміністрації ЗПТО, викладачами, класним керівником про особливості ЗПТО, традиції, виховні завдання на поточний навчальний рік. *Форма звіту* – записи в педагогічному щоденнику: проблема, над якою працює ЗПТО, концепція розвитку ЗПТО, його традиції, виховні завдання на поточний навчальний рік.
2. Знайомство з групою, до якої прикріплено практиканта (склад групи, успішність, дисципліна, рівень сформованості колективу). *Форма звіту* – запис у педагогічному щоденнику: список групи, режим роботи ЗПТО і групи.
3. Вивчення документації: аналіз річного плану виховної роботи ЗПТО, плану виховної роботи класного керівника, журналу групи, особових справ здобувачів професійної освіти. *Форма звіту* – на аркушах формату А4 навести річний план

виховної роботи ЗПТО, фрагмент плану виховної роботи класного керівника на перше півріччя; проаналізувати річний план виховної роботи ЗПТО за запропонованою схемою (стор. 97) та план виховної роботи класного керівника (стор. 60-61).

2. Навчально-методична робота

1. Відвідування уроків з метою вивчення особливостей колективу групи, аналізу досвіду роботи вчителя дисциплін загальноосвітнього циклу. *Форма звіту* – у педагогічному щоденнику під час відвідування уроків зробити відповідні записи. Окремо на аркуші формату А4 надати загальнодидактичний аналіз уроку (див. стор. 61-62).

2. Вивчення методики роботи викладача спеціальних дисциплін на різних етапах уроку, його особистісних та професійно-педагогічних якостей для складання психолого-педагогічного портрету викладача. *Форма звіту* – на аркуші формату А4 скласти психолого-педагогічний портрет викладача спеціальних дисциплін за запропонованою схемою (стор. 97-98).

3. Виховна робота як класного керівника

1. Знайомство з плануванням роботи класного керівника: складання індивідуального плану (розділ виховна робота). *Форма звіту* – індивідуальний план з виховної роботи (див. стор. 94-95).

2. Проведення виховної роботи в групі у відповідності з планом виховної роботи на час практики (чергування по ЗПТО, перевірка щоденників, заповнення журналу, проведення виховних годин, вечорів, екскурсій тощо). *Форма звіту* – відобразити в щоденнику та індивідуальному плані усі види робіт.

3. Складання плану вивчення колективу групи. *Форма звіту* – на аркуші формату А4 надати розроблену програму вивчення колективу групи з переліком методів, які враховують особливості й рівень розвитку групи.

4. Складання психолого-педагогічної характеристики на групу за схемою. *Форма звіту* – на аркуші формату А4 надати психолого-педагогічну характеристику на групу за схемою (стор. 98-100).

5. Проведення виховного заходу в закріпленій групі. *Форма звіту* – на аркуші формату А4 надати методичну розробку виховного заходу за підписом класного керівника із запропонованою оцінкою, а також самоаналіз виховного заходу за схемою (див. стор. 63-65).
6. Взаємовідвідування та взаємоаналіз виховних заходів, що проводяться здобувачами вищої освіти в ЗПТО. *Форма звіту* – у педагогічному щоденнику під час відвідування виховних заходів зробити відповідні записи.
7. Підготовка звіту з педагогічної практики. *Форма звіту* – на аркушах формату А4 написати звіт з виховної роботи, яку проводив здобувач вищої освіти за запропонованою схемою (див. стор. 93-94).

Зміст педагогічної практики з психології

1. Ознайомлення з психологічними аспектами навчально-виховної діяльності: урахування рівня розвитку групи, особливостей колективної діяльності колективу групи, інтересів і спрямованості здобувачів професійної освіти групи, особливостей спілкування й мікроклімату в групі.
2. Вивчення колективу групи, використовуючи метод експертних оцінок, опитувальники, що виражені в графічній формі.
3. Складання психолого-педагогічної характеристики на колектив групи.

Основні психологічні блоки дослідження

Для проведення роботи з вивчення колективу групи необхідно виділити основні психологічні блоки дослідження та відібрати відповідні методи й методики дослідження.

У якості прикладу ми пропонуємо провести блок тестів з вивчення колективу групи. Ви можете обрати інші тести, ті, що, на ваш погляд, більшою мірою підходять для вивчення колективу групи.

Згуртованість групи (Додаток 6) – це найважливіший показник міжособистісних відносин у групі. Згуртованість групи визначається через коефіцієнт ЦОЄ (ціннісно-орієнтаційна єдність). ЦОЄ – це ступінь збігу думок, оцінок, установок і позицій групи щодо об'єктів, найбільш значущих для групи в цілому. Тому й індекс згуртованості визначається за частотою збігів думок стосовно значущих для всієї групи об'єктів.

Вивчення ступеня задоволеності колективом (Додаток 7) – виявляється в тому, що кожен здобувач професійної освіти оцінює характер справ у групі, відносини в групі, активність групи, ставлення до навчання, оцінює згуртованість колективу, його вольові зусилля тощо. За результатами цього тесту можна визначити ступінь задоволеності кожним зі здобувачів професійної освіти групою, у якій він навчається.

Становище здобувача професійної освіти в системі міжособистісних відносин (Додаток 8) – визначається через комплексний соціально-психологічний тест, що включає три важливі діагностичні процедури: класичну соціометрію (1, 2-е питання), аутосоціометрію (3, 4-е питання) і референтометрію (5-е питання). Перша – вивчає структуру емоційних відносин у групі, друга – адекватність уявлень членів групи щодо свого становища в емоційній структурі групи, третя – виявляє референтних осіб, тобто членів групи, які володіють ціннісною привабливістю і, можливо, психологічним впливом у групі. Кожна з цих процедур самостійна з погляду обробки й представлення даних, об'єднання яких відбувається на етапі якісного аналізу результатів.

Загальний аналіз матеріалу – це загальний алгоритм, за яким може здійснюватися комплексний аналіз даних соціально-психологічного тесту. У цьому алгоритмі виділяються напрями аналізу й основні питання, на які слід знайти відповідь. Пункти 1–4 аналізуються переважно на основі даних соціометрії, пункт 5 – даних аутосоціометрії, пункт 6 – даних референто- і соціометрії.

1. Система соціометричних статусів цієї групи:

- здобувачі професійної освіти з якими статусами є в групі?
- які статуси переважають?
- чи є серед високостатусних «зірки»?
- які конкретно види непопулярних статусів присутні в групі і яке їх співвідношення між собою та з іншими статусними групами?
- чим можуть бути пояснені одержані дані? Особливо важливо відзначити причини ізоляції або відокремленості певних членів групи.

Переважає або просто велика кількість здобувачів професійної освіти з непопулярними статусами, перш за все, – ті, якими нехтують і ізолюють, говорить про низький рівень психологічного розвитку групи або про її розпад.

Для групи, що формується, часто характерний варіант «усі середні»: колектив виглядає аморфно, кожен здобувач професійної освіти входить у деяке невелике співтовариство з невизначеними межами. Популярність одних і емоційне неприйняття інших ще тільки формується, поволі усвідомлюється.

Популярність, відокремленість, ізолюваність – складні соціально-психологічні феномени, у яких переплітаються особистісні якості людини: особливості її позиції по відношенню до інших людей, ціннісні орієнтації її самої та інших, прийняті групою форми й методи покарання тих, хто не хоче або не може бути, як усі.

Диференціювати походження відокремленості дуже важливо, оскільки це визначає й характер роботи, а іноді й саму її необхідність. Свідома відокремленість іноді викликає пошану, а учень, який її вибрав, поза сумнівом, має на це право.

Складніше йде справа з ізолюваними. Соціальна ізолюваність може бути особливістю особистості, частиною сімейного стилю відносин, свідомою зрілою позицією. Усі ці форми нормальні, у їх основі – вибір людини. Чого не скажеш про вимушену ізоляцію, яка може бути наслідком хронічного бойкоту, низького рівня культурного розвитку інших членів

групи, відсутності навичок соціальної взаємодії в самої людини і т.п.

2. Соціометрична структура групи:

- чи є в групі стійкі мікрогрупи?
- які взаємини всередині кожної мікрогрупи?

Конфліктні вони або позитивні?

- чи є і які взаємини між мікрогрупами?
- за якими принципами утворено мікрогрупи (що об'єднує її членів)?
- яким чином організовані відносини між тими, хто не ввійшов до мікрогруп?
- які взаємини між членами різних мікрогруп і тими, хто до них не ввійшов?

Наявність у групі внутрішньо згуртованих, достатньо добре «окреслених» мініспівтовариств – ознака її соціальної зрілості. Стійка мікрогрупа, виникнувши, прагне до відокремлення й внутрішнього об'єднання. Найчастіше об'єднуються здобувачі професійної освіти з близькими статусами.

Наявність усередині міні-колективу суперечливих зв'язків і великого числа відкидань свідчить про неблагополуччя емоційних відносин, можливий розпад або близьке переструктурування відносин.

Часто взаємна або одностороння неприязнь виникає між найбільш значущими членами кожної з мікрогруп, що свідчить про їхню конкуренцію. У ряді випадків навіть є сенс виділяти не загальних «зірок» групи, а мікрогрупових «зірок», оскільки члени різних міні-об'єднань більше звертають увагу на своїх популярних осіб.

Те, як складаються відносини між найбільш впливовими мікрогрупами, і тими, хто тримається окремо, утворюючи пари й трійки, говорить багато про що. Одинаки й пари можуть бути орієнтовані на високостатусних, а можуть жити своїм відособленим життям. Другий варіант, як правило, ускладнює управління групою і з боку лідера, і з боку викладачів.

3. Система взаємних виборів і відкидань:

- чи багато в групі взаємних виборів і відкидань?

– як виглядає система відкидань? Чи є в ній «цапи відбувайли»?

– чи є і як багато суперечливих виборів?

Ситуація суперечливих виборів може мати негативні наслідки. Особливо для тієї людини, яка адресує позитивний вибір. У більшості випадків, це означає, що він і від іншого чекає позитивної реакції.

Незбіг очікування й реальної поведінкової реакції вибраної особи завжди хворобливий. Стосується це, перш за все, тих ситуацій, коли суперечливі вибори зроблено членами групи з приблизно рівними статусами: популярний–популярний, популярний–середній, середній–середній і т.п. Для пари популярний–ізгой суперечливий вибір менш діагностичний, оскільки знедолені часто віддають перевагу високостатусним, і це не пов'язано з очікуваннями позитивної реакції у відповідь. Непоказовою буде й ситуація, коли член групи взагалі не зробив жодного відкидання, указавши тільки на привабливих для нього осіб. У цих обставинах відкидання з боку того, кого він вирішив вибрати, може бути йому відомо, але він вважав за краще змовчати про це при опитуванні або навіть дати помилкову інформацію.

4. Взаємини між різними статусними категоріями:

– які взаємини в групі популярних?

– які взаємини між популярними й непопулярними?

– які взаємини між непопулярними членами групи? На кого з високостатусних вони у своїй більшості орієнтовані?

Соціометрія дає приватну, інтимну інформацію про життя групи, її глибинні емоційні відносини й процеси. Вони можуть безпосередньо не виявлятися в діяльності, конкретних вчинках і відкритих реакціях людей. Проте при цьому вони багато в чому визначають стан членів групи: їх самопочуття, творчу активність, задоволеність груповим членством, самооцінку й рівень особистісної тривожності. Більшість з нас інтуїтивно відчуває ставлення до нього в групі: переживає, коли група недостатньо доброзичлива; розкривається, наповнюється силами в умовах групового заохочення й схвалення.

5. Соціально-психологічне благополуччя членів групи:

– Як можна, загалом, охарактеризувати здібності, соціальну рефлексію членів групи?

– Чи є в групі здобувачі професійної освіти з дуже низьким рівнем соціальної рефлексії? До яких статусних категорій вони належать?

– Завищується або занижується реальний статус у групі? Чи є якісь тенденції завищення/заниження статусу по групі в цілому?

– Чи можна висунути припущення про наявні спотворення в сприйнятті статусу окремими здобувачами професійної освіти і групи в цілому? Відомо, що неадекватність соціальної рефлексії найчастіше виявляється в тих, хто займає крайні статусні позиції: у «зірок», ізгоїв, ізольованих. Тому потрібно звернути пильну увагу саме на них. Важливо встановити причину їхньої низької рефлексії. Що це? Захисна реакція, низький рівень розумового розвитку, інфантилізм, особистісні порушення?

Про соціально-психологічну адекватність здобувача професійної освіти, реальне розуміння ним свого місця в колективі може говорити той факт, що він правильно передбачає більше трьох виборів і стільки ж відкидань. Дуже інформативні випадки, коли хтось з різним ступенем точності передбачає вибори й відкидання. Скажімо, чітко знає, хто його в групі приймає, але сильно помиляється або уникає відповіді на четверте питання (прогноз відкидань). Часто таке явище має захисний характер, маскує невпевненість, соціальну тривожність особистості.

6. Ціннісний вплив у групі:

– чи є особи, що володіють вираженим ціннісним впливом?

– носіями яких цінних для групи якостей і вмінь вони є?

– чи можна припустити, що в певній ситуації реальним лідером групи стане особа з асоціальними цінностями?

– як співвідносяться між собою соціометричні й референтометричні статуси окремих здобувачів професійної освіти?

Ще кілька слів про те, чому ізгої з часом мають великий ціннісний вплив у групі, особливо на первинному етапі формування колективу групи. Особа може потрапити в групу знедолених через те, що є носієм якостей або цінностей асоціального або нетривіального змісту. В емоційну структуру ці якості включаються із знаком «мінус». Але в ціннісному плані його вчинки, інтереси, особливості можуть виявитися привабливими (хотілося б спробувати так, як він), хоч і неприйнятними. Так, іноді конвенціональний, вихований учень віддає перевагу соціально прийнятним і традиційним формам поведінки, хоча його таємні ціннісні устремління лежать в іншій площині. Він вибирає в ціннісні орієнтири того, кого на свідомому рівні відкидає.

Перераховані характеристики перш за все необхідні для того, щоб класний керівник міг правильно ставити виховні завдання, а потім оцінювати ефективність їх рішення.

Методичні рекомендації щодо проходження педагогічної практики

Педагогічна практика в магістратурі відбувається в закладах професійно-технічної освіти протягом чотирьох тижнів. Практиканти під час практики організовують свою діяльність відповідно до Уставу закладу освіти, виконують Правила внутрішнього розпорядку закладу, розпорядження адміністрації закладу та керівників практики.

Після установчої конференції, на якій визначаються завдання практики, практиканти повинні зустрітися з адміністрацією закладу освіти, розподілитися по групам, а також зустрітися з викладачем спеціальних дисциплін та класним керівником групи за якою вони закріплені. Протягом перших днів практики здобувачі вищої освіти повинні пройти інструктаж з техніки безпеки і отримати завдання на період практики від викладача та класного керівника.

Основна мета педагогічної практики зі спеціальності полягає в адаптуванні здобувачів вищої освіти до праці викладача спец. дисциплін. Протягом першого тижня магістранти повинні ретельно підготуватися до проведення

уроків, скласти плани-конспекти уроків. Починаючи з другого тижня практиканти повинні проводити по 3 уроки зі спеціальних дисциплін на тиждень (бажано щоб це були як теоретичні заняття, так і лабораторно-практичні). Методистам слід звернути увагу практикантів на те, що вони повинні бути більш самостійними при виконанні завдань практики. Допомога методистів буде носити лише консультативний характер.

Виконуючи обов'язки викладачів спец. дисциплін магістранти повинні поглибити свої знання, вміння та навички в плануванні роботи, підготовці уроків та складанні планів-конспектів до них, підборі дидактичного матеріалу до уроку, оволодіти методами, прийомами й технікою проведення уроків різних типів, закріпити на практиці володіння активними і інтерактивними методами навчання, удосконалити свої здібності у використанні інноваційних та цифрових технологій.

Під час практики магістранти виконують обов'язки класного керівника, самостійно ведуть усю виховну роботу в групі за якою вони закріплені. Один виховний захід практикант проводить як заліковий. Будь-яка форма виховної діяльності повинна орієнтуватися на триєдину мету: пізнавальну, виховну, розвивальну. Практикант повинен прагнути до того, щоб виховний захід, який він проводить, був колективним. Вибір форм і методів виховного заходу залежить від мети, завдань і змісту діяльності. Тема виховного заходу повинна бути лаконічною, привабливою за формою й змістом, відповідати віковим та індивідуальним особливостям учнів групи. Мета виховного заходу формулюється як загальний напрям роботи, а завдання повинні бути спрямовані на розвиток особистісних якостей здобувачів професійної освіти і взаємин в групі. Хід виховного заходу включає детальний опис змісту, методів організації виховної роботи. Методична розробка може бути проілюстрована фотографіями, малюнками, схемами тощо. Наприкінці наводиться список літератури, що використовувалася при розробці змісту заходу.

Упродовж першого тижня практиканти відвідують уроки зі спеціальних дисциплін та виховні заходи в групі за якою вони закріплені.

До кінця першого тижня практиканти повинні виконати такі види робіт:

- скласти індивідуальний план роботи практиканта на весь період практики й здати його методистам;
- заповнити перші титульні сторінки щоденника спостережень і зміст та аналіз роботи протягом першого тижня;
- підготуватися до уроків спеціальних дисциплін, скласти плани-конспекти уроків на наступний тиждень;
- зробити загальнодидактичний аналіз уроку викладача і скласти психолого-педагогічний портрет викладача і здати їх методисту з педагогіки;
- познайомитися зі здобувачами професійної освіти групи, за якою вони закріплені, скласти план вивчення колективу групи.

Протягом наступних тижнів практиканти виконують усі завдання згідно з планом: готуються до занять та проводять їх, розроблюють та проводять виховні заходи, відвідують уроки, виховні заходи та аналізують їх тощо.

Практика в ЗПТО завершується засіданням педагогічної ради, на якій виступають викладачі, директор ЗПТО, самі практиканти. Здійснюється обмін думками про те, як пройшла практика, що необхідно зробити в майбутньому для підвищення її ефективності. Засідання педагогічної ради завершується підбиттям підсумків практики й оцінюванням роботи магістрантів.

Перелік звітної документації зі спеціальності

1. Звіт практиканта про результати практики (стор. 93-94).
2. Індивідуальний план роботи практиканта (стор. 94-96).
3. Щоденник спостережень (стор. 95-96; 22-29).
4. Аналіз документації викладачів спеціальних дисциплін (стор. 96).
5. Дев'ять планів-конспектів уроків зі спеціальних дисциплін (до них додаються дидактичний матеріал, наочні засоби, які використовувалися на уроках) (стор. 51-57).
6. Аналіз уроку спеціальних дисциплін, який проводив практикант (стор. 57-59).

Перелік звітної документації з педагогіки

1. Звіт практиканта про результати виховної роботи.
2. Індивідуальний план роботи практиканта.
3. Щоденник спостережень з результатами виконання завдань 1–3 розділів.
4. Аналіз плану виховної роботи класного керівника та аналіз річного плану виховної роботи ЗПТО.
5. Загальнодидактичний аналіз одного уроку.
6. Психолого-педагогічний портрет викладача.
7. Програма вивчення колективу групи.
8. Психолого-педагогічна характеристика на колектив групи (до неї додати протоколи спостережень, матеріали емпіричних досліджень).
9. Методична розробка виховного заходу та його самоаналіз.

Перелік звітної документації з психології

1. Звіт практиканта про результати роботи.
2. Індивідуальний план роботи практиканта.
3. Щоденник спостережень.
4. Психолого-педагогічна характеристика на колектив групи.
5. Матеріали з психодіагностики, проведеної з колективом групи, із записами обробки й інтерпретації цих матеріалів.

Зразки звітної документації

Зразки звітної документації зі спеціальності

Звіт про результати педагогічної практики

Прізвище
Курс

Ім'я
Спеціальність

По батькові
Інститут

Педагогічна практика проходила в _____ (назва ЗПТО)
у період з ____ по _____ 20__ р.

1. Загальні відомості про ЗПТО.

1. Контингент здобувачів професійної освіти.
2. Матеріальна база ЗПТО зі спеціальності.

2. Навчальна робота.

1. Робота, проведена практикантом з вивчення педагогічного досвіду роботи викладачів спеціальних дисциплін та системи навчально-виховної роботи ЗПТО.
2. Кількість відвідуваних уроків викладачів спеціальних дисциплін. Основна мета відвідування. Досвід викладачів, використаний практикантом.
3. Кількість і тематика проведених уроків спеціальних дисциплін, їхня оцінка.
4. Труднощі, які зустрілися при підготовці та проведенні уроків, допомога викладачів й методистів.
5. Кількість відвідуваних уроків практикантів, їх короткий аналіз.

3. Виховна робота.

1. Виконання плану практики з виховної роботи.
2. Тема проведеного залікового виховного заходу та його аналіз.
3. Виховні задачі, які стояли перед практикантом, і способи їхньої реалізації.
4. Результати індивідуальної роботи зі здобувачами професійної освіти групи.

5. Виховна робота, що проводилася зі здобувачами професійної освіти. Аналіз позитивного і негативного досвіду цієї роботи.
6. Основні труднощі в організації виховної роботи й шляхи їх подолання практикантом.
7. Коротка характеристика групи, за якою були закріплені практиканти.
8. Що дала практиканту педагогічна практика з виховної роботи в ЗПТО?

4. Висновки й пропозиції щодо змісту педагогічної практики.

1. Значення педагогічної практики у Вашому професійному становленні.
2. Пропозиції й побажання практиканта щодо вдосконалення змісту і організації педагогічної практики.
3. Що варто врахувати в майбутній самостійній педагогічній діяльності?
4. Пропозиції та побажання на адресу ЗПТО з питань поліпшення організації й проведення педагогічної практики здобувачів вищої освіти і підготовки до самостійної професійної діяльності.

Індивідуальний план

Заповнюється щоденно за такою формою:

Дата	Навчально-методична робота	Виховна робота	Збір матеріалу для психолого-педагогічної характеристики

У другій колонці індивідуального плану вказуються дані про:

- підготовку, проведення та самоаналіз проведених занять;
- відвідування уроків викладачів спеціальних дисциплін та їх мету;
- відвідування уроків практикантів та їх мету;

- вивчення робочих планів спеціальних дисциплін;
- робота над звітною документацією;
- робота по самовдосконаленню професійної майстерності;
- участь в різних методичних заходах.

У третій колонці вказуються дані про:

- відвідування різних виховних заходів;
- підготовку та проведення виховного залікового заходу;
- відвідування уроків з метою збирання даних для складання загальнодидактичного аналізу уроку;
- вивчення колективу групи;
- індивідуальну роботу зі здобувачами професійної освіти.

У четвертій колонці вказуються дані про:

- поступовий збір даних для складання психолого-педагогічної характеристики на колектив групи;
- підбір та проведення різних тестів та методик;
- бесіду з майстром виробничого навчання та викладачами, які працюють в групі.

Зразок форми щоденника здобувача вищої освіти

Форма щоденника надана на сторінках 22-29.

В календарному графіку проходження практики вказуються усі проведенні практикантом уроки і виховні заходи і робиться відмітка про їх виконання.

На сторінці де вказано «робочі записи» щодня аналізуються основні результати навчальної і виховної діяльності практиканта під час практики. Ці записи повинні бути ґрунтовними. Вони ведуться в хронологічному порядку. Основна увага повинна приділятися таким записам:

- даним про підготовку та проведення уроків і виховних заходів;
- аналізу педагогічного впливу викладачів на здобувачів професійної освіти під час відвідування уроків спеціальних дисциплін;
- результатам аналізу педагогічної діяльності викладачів і класного керівника;
- результатам аналізу навчально-виховної діяльності практикантів;

- результатам аналізу власної педагогічної діяльності;
- фіксації педагогічних ситуацій, що були розв'язані практикантом або свідком яких він був;
- результатам індивідуальних бесід зі здобувачами професійної освіти;
- результатам спостережень за поведінкою, взаєминами здобувачів професійної освіти у навчально-виховному процесі;
- даним про збір матеріалу для написання психолого-педагогічної характеристики на колектив групи;
- пропозиціям, побажанням, зауваженням, вказівкам викладачів, класних керівників, методистів, керівників закладів освіти;
- виникаючим труднощам і шляхам їх подолання.

До щоденника необхідно також додати сторінки, на яких надати таку інформацію:

1. Список здобувачів професійної освіти групи.
2. Розклад уроків в закріпленій групі.
3. Розклад дзвінків.
4. Інформацію про педагогічну проблему, над якою працює педагогічний колектив ЗПТО і систему методичної роботи ЗПТО.

Аналіз документації викладачів спеціальних дисциплін. Аналіз робочих програм спеціальних дисциплін практикант робить в довільній формі. При аналізі необхідно звернути увагу на обсяг дисципліни в годинах, як вони поділяються за видами робіт, скільки годин відводиться на самостійне навчання, які завдання пропонує викладач на самостійне вивчення здобувачам професійної освіти. Також необхідно скласти список літератури, яку пропонує здобувачам професійної освіти викладач з дисципліни, яку він викладає.

Методичні рекомендації щодо складання **планів-конспектів теоретичного уроку і лабораторно-практичного заняття зі спеціальних дисциплін і схема аналізу теоретичного уроку зі спеціальних дисциплін** надані на сторінках 51-59.

Зразки звітної документації з педагогіки

Схема аналізу річного плану виховної роботи ЗПТО

1. Наскільки повно й конкретно проаналізовано виховну роботу за минулий навчальний рік.
2. Завдання ЗПТО з виховної роботи на навчальний рік.
3. Проблема, над якою працює педагогічний колектив ЗПТО, її актуальність і доцільність.
4. Концепція розвитку ЗПТО.
5. З'ясуйте, наскільки завдання ЗПТО на рік відповідають сучасним вимогам до виховної роботи, нормативним документам та напрямкам роботи.
6. Виявіть, наскільки поставлені завдання відображені в конкретному змісті плану роботи.
7. З'ясуйте зв'язок річного плану ЗПТО з планами виховної роботи класних керівників груп.
8. Проаналізуйте різноманітність, актуальність, доцільність і сучасність форм виховної роботи річного плану ЗПТО.

Схема складання психолого-педагогічного портрету викладача спеціальних дисциплін

1. Дайте стислий психолого-педагогічний аналіз уроків викладача спец. дисциплін, які ви відвідали.
2. Визначте психічний стан, найбільш характерний для викладача: здивування, гнів, осуд, схвалення, співчуття, байдужість, урівноваженість, спокій тощо.
3. Проведіть спостереження за мімікою та жестами, що супроводжують переживання й інші емоційні стани викладача. Спробуйте з'ясувати причини, що викликали такий стан і відповідні емоції викладача. Як змінюється міміка викладача в залежності від реакції здобувачів професійної освіти?
4. Проаналізуйте вміння викладача володіти собою, виявляти педагогічний такт у ставленні до колективу та окремих здобувачів професійної освіти.
5. Наскільки розвинена професійна увага й спостережливість викладача:

- уміння фіксувати суттєві моменти в розвитку здобувачів професійної освіти, колективу групи;
  - уміння поєднувати фронтальну й індивідуальну роботу зі здобувачами професійної освіти;
  - уміння зосереджуватися та переключатися з одних видів діяльності на інші;
  - уміння утримувати в колі своєї уваги об'єкти педагогічного впливу;
  - уміння своєчасно помічати ознаки втоми, зміну настрою й уваги здобувачів професійної освіти та вміло реагувати на це;
  - уміння постійно підтримувати контакт з групою своєю особистою поведінкою (жести, міміка тощо).
6. Визначте рівень розвитку імпровізаційної майстерності викладача.
  7. Оцініть культуру мовлення викладача, відповідність усім вимогам професійного педагогічного мовлення.
  8. Визначте сформованість індивідуального стилю педагогічної роботи викладача, наявність педагогічної привабливості та неповторності.
  9. Проаналізуйте систему роботи викладача з розвитку пізнавальних інтересів здобувачів професійної освіти, їхнього творчого потенціалу.
  10. Проведіть бесіду з викладачем про особливості його творчого пошуку.

Зразки звітної документації з психології

Орієнтовна схема психолого-педагогічної характеристики колективу групи

1. Загальні відомості про групу: кількість здобувачів професійної освіти, віковий склад, коли й як групу було сформовано.
2. Загальна характеристика навчальної діяльності групи:
  - успішність у цілому й з окремих дисциплін;
  - рівень розвитку загальних навчальних умінь;
  - наявність взаємодопомоги в навчальній діяльності,

форми такої допомоги.

3. Структура й організаційна єдність групи:

- чи є група єдиним цілим або складається з окремих угруповань;

- якщо є угруповання – їхня кількісна та якісна характеристика, специфіка взаємин між ними;

- ступінь згуртованості й узгодженості дій у групі;

- аналіз соціальної структури групи (лідери, «зірки», ті, хто знаходиться в ізоляції, тощо);

- хто є формальним і неформальним лідером у групі, за рахунок чого відбувається його вплив;

- чи є в групі учні, які знаходяться в ізоляції, чому;

- аналіз престижу й соціальних ролей у групі (учень-відмінник, учень-громадський діяч, спортсмен, учасник самодіяльності тощо);

- ставлення в групі до новачків;

- чи є в групі традиції;

- стан дисципліни в групі;

- наявність органів самоврядування в колективі групи, їх специфіка й організація.

4. Ціннісні й світоглядні характеристики групи:

- рівень громадянської зрілості здобувачів професійної освіти: які суспільно значущі інтереси мають місце;

- духовні запити й пріоритетні цінності: які морально-етичні якості найбільш цінуються в колективі групи, які якості засуджуються.

5. Емоційна єдність групи:

- який настрій переважає в групі, загальний емоційний клімат (атмосфера товарищескості й чуйності; конфліктів і суперечок; недоброзичливості або «нікому ні до чого немає справи»);

- чи хвилюють невдачі групи всіх здобувачів професійної освіти, чи радіють вони успіхам своїх товаришів;

- чи вміють учні групи контролювати та регулювати свої емоції.

6. Вольова єдність групи:

- чи здатна група у цілому мобілізувати фізичні й духовні сили для подолання труднощів або перешкод;

- чи може група швидко й самостійно прийняти рішення.

7. Вплив соціального оточення, батьків, колективу ЗПТО, громадськості на групу:

- громадська думка, під впливом чого або кого вона змінюється;

- критика й самокритика в групі, як сприймає група критичні зауваження;

- участь групи в діяльності ЗПТО;

- ступінь впливу класного керівника на колектив.

8. Загальні психолого-педагогічні висновки:

- позитивні аспекти й недоліки організації життя та діяльності групи;

- що зроблено практикантом в групі в цілому;

- рекомендації щодо змісту і організації виховної роботи з колективом групи.

Розподіл балів за рейтинговою системою на різні види завдань педагогічної практики

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів зі спеціальності – 50.

Кількість балів з педагогіки – 25.

Кількість балів з психології – 25.

Розподіл балів за рейтинговою системою на різні види завдань зі спеціальності

1. Звітна документація – **32 балів**:

- ведення щоденника – **3 бали**;

- складання індивідуального плану – **2 бал**;

- конспекти уроків (9 шт.) – **18 балів**;

- аналіз документації викладачів спеціальних дисциплін – **3 бал**;

- аналіз уроку спеціальних дисциплін – **4 бал**;

- звіт про результати педагогічної практики – **2 бал**.

2. Проведення уроків спеціальних дисциплін (9 уроків по 2 бали) – **18 балів**. (1 бал – «задовільно»; 1,5 бали – «добре»; 2 бали – «відмінно»)

Загальна оцінка за проведення уроків виставляється здобувачу вищої освіти спільно викладачем спеціальних дисциплін та методистом зі спеціальності.

Практикант отримує загальну оцінку зі спеціальності:

45–50	відмінно	A
42–44	добре	B
38–41	добре	C
32–37	задовільно	D
25–31	задовільно	E
10–24	незадовільно	FX
0–9	незадовільно	F

Розподіл балів за рейтинговою системою на різні види завдань з педагогіки

1. Звіт з практики з відокремленням виховної роботи – **2 бал.**
2. Складання індивідуального плану (розділ виховна робота) – **2 бали.**
3. Аналіз річного плану виховної роботи ЗПТО, плану виховної роботи класного керівника – **2 бали.**
4. Загальнодидактичний аналіз уроку – **2 бали.**
5. Психолого-педагогічний портрет викладача – **3 бали.**
6. Методична розробка виховного заходу та його самоаналіз – **7 балів.**
7. Ведення щоденника педагогічних спостережень – **3 бали.**
8. Програма вивчення колективу групи – **2 бали.**
9. Психолого-педагогічна характеристика на колектив групи – **2 бали.**

По закінченні практики в тиждневий строк практикант повинен здати методисту з педагогіки матеріали згідно з переліком звітної документації. Підсумкова оцінка за виховну роботу виставляється методистом кафедри педагогіки.

Студент-практикант отримує загальну оцінку з педагогіки:

23–25	відмінно	A
21–22	добре	B
19–20	добре	C
16–18	задовільно	D
13–15	задовільно	E
6–12	незадовільно	FX
0–5	незадовільно	F

Розподіл балів за рейтинговою системою на різні види завдань з психології

1. Складання індивідуального плану – **2 бали**.
2. Ведення щоденника – **3 бали**.
3. Ознайомлення з психологічними аспектами навчально-виховної діяльності: урахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів професійної освіти, особливостей пізнавальної діяльності здобувачів професійної освіти, мотивації навчальної діяльності, інтересів і спрямованості колективу групи, особливостей педагогічного спілкування й мікроклімату на уроці – **5 балів**.
4. Матеріали експертних оцінок, одержаних на колектив групи – **5 балів**.
5. Психолого-педагогічна характеристика на колектив групи – **10 балів**.

Студент-практикант отримує загальну оцінку з психології:

23–25	відмінно	A
21–22	добре	B
19–20	добре	C
16–18	задовільно	D
13–15	задовільно	E
6–12	незадовільно	FX
0–5	незадовільно	F

Критерії оцінювання результатів педагогічної практики

Критерії оцінки результатів педагогічної практики зі спеціальності:

- ступень виконання програми практики зі спеціальності;
- рівень теоретичної, практичної та методичної підготовки;
- рівень сформованості професійних й особистісних якостей педагога;
- рівень самостійності при підготовці й проведенні занять;
- якість оформлення звітної документації;
- творчий підхід до підготовки та проведення занять.

На підставі вивчення характеристики практиканта, звітної документації, бесіди з викладачем спеціальних дисциплін, аналізу проведених уроків практикантом йому виставляються такі оцінки зі спеціальності:

«відмінно» – 45–50 балів – за повністю виконану програму практики, володіння науковими основами сучасної теорії навчання, глибокі знання з предмета та методики його викладання, високий рівень і творчий підхід у підготовці та проведенні уроків спеціальних дисциплін, володіння різноманітними формами й методами навчання й виховання, об'єктивність оцінювання навчальних досягнень здобувачів професійної освіти, самостійність при підготовці та проведенні занять, сформованість професійних й особистісних якостей

педагога, уміння аналізувати урок спеціальних дисциплін, якісно оформлену звітну документацію;

«добре» – 38–44 бали – за повне виконання програми практики, наявність глибоких знань з предмета й методики його викладання, самостійний і творчий підхід до виконання завдань практики, якісно оформлену звітну документацію. Однак практикант мав труднощі в доборі оптимальних форм і методів навчально-виховної роботи, надавав перевагу репродуктивним методам навчання, не досить упевнено проводив заняття й оцінював роботу здобувачів професійної освіти, мали місце незначні недоліки при оформленні звітної документації;

«задовільно» – 25–37 балів – за виконання в цілому програми педагогічної практики, достатній рівень знань з предмета та методики його викладання, наявність інтересу й схильності до професії викладача спеціальних дисциплін, оформлену звітну документацію. Однак практикант мав серйозні проблеми при проведенні уроків, об'єктивності оцінки знань здобувачів професійної освіти, припускав недоліки в реалізації на практиці принципів, форм і методів навчання та виховання здобувачів професійної освіти, мав значні прорахунки в оформленні звітної документації;

«незадовільно» – 0–24 бали – за відсутність інтересу й схильності до педагогічної роботи, неповне виконання програми практики, слабкі знання психолого-педагогічної теорії, невміння планувати та організовувати навчально-виховну діяльність, несумлінне ставлення до роботи, застосування одноманітних методів і прийомів у роботі зі здобувачами професійної освіти, формальне ведення документації.

Критерії оцінки результатів педагогічної практики з педагогіки:

- ступінь виконання програми практики з педагогіки;
- ступінь сформованості професійно-педагогічних умінь;
- рівень теоретичної підготовки;

– рівень професійної підготовки й соціальної активності (інтерес до професії, гуманізм, демократизм, творчий підхід, відповідальність тощо);

– якість оформлення звітної документації.

На підставі вивчення характеристики практиканта, звітної документації, бесіди з класним керівником практиканту виставляються такі оцінки з виховної роботи:

«відмінно» – 23–25 балів – за повністю виконану програму практики з педагогіки, володіння науковими основами сучасної теорії навчання, виховання й розвитку здобувачів професійної освіти, глибокі знання вікових особливостей учнів та їх урахування в практичній роботі, володіння різноманітними формами виховної роботи, урахування виховних можливостей групових і колективних форм виховної роботи, самостійність, творчий підхід при підготовці та проведенні виховного заходу, якісно проведений його самоаналіз, сформованість професійно-педагогічних умінь, сумлінне ведення документації;

«добре» – 19–22 балів – за повне виконання програми практики з педагогіки, наявність глибоких психолого-педагогічних знань із питань організації навчально-виховної роботи з учнями певного віку, урахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів професійної освіти, самостійний і творчий підхід до виконання завдань практики. Однак практикант мав труднощі в доборі оптимальних форм і методів навчально-виховної роботи, надав перевагу словесним формам організації виховної роботи. Мали місце незначні недоліки при підготовці та проведенні виховного заходу, зумовлені відсутністю досвіду, невпевненістю в діях, помилки в оформленні документації;

«задовільно» – 13–18 балів – за виконання в цілому програми педагогічної практики з педагогіки, достатнє знання теоретичного матеріалу, наявність інтересу й схильності до педагогічної професії. Однак практикант мав серйозні проблеми в практичній роботі зі здобувачами професійної освіти, припускав недоліки в організації й проведенні виховного заходу, реалізації на практиці принципів, форм і методів

виховання здобувачів професійної освіти, визначенні рівня їхньої вихованості та розвитку, мав значні прорахунки в оформленні звітної документації;

«незадовільно» – 0–12 балів – за відсутність інтересу й схильності до педагогічної роботи, неповне виконання програми практики з педагогіки, слабкі знання психолого-педагогічної теорії, невміння планувати та організовувати навчально-виховну діяльність, несумлінне ставлення до роботи, низький рівень проведення виховного заходу, застосування непедагогічних методів і прийомів у роботі зі здобувачами професійної освіти, формальне ведення документації.

Критерії оцінки результатів педагогічної практики з психології:

– ступінь сформованості психолого-педагогічних умінь урахувати в навчально-виховній діяльності рівень розвитку групи, особливостей колективної діяльності колективу групи, інтересів і спрямованості здобувачів професійної освіти, особливостей спілкування й мікроклімату в групі;

– виявляти ставлення педагога до здобувача професійної освіти;

– рівень теоретичної підготовки;

– рівень психологічної підготовки й соціальної активності (творчого, дослідницького підходу, гуманізм, демократизм, відповідальність тощо).

На підставі вивчення характеристики практиканта, звітної документації практиканту виставляються такі оцінки з психологічної роботи:

«відмінно» – 24–25 балів – за повністю виконану програму практики, володіння науковими основами загальної, вікової та педагогічної психології: розкривати психологічні особливості групи, інтересів і спрямованості здобувачів професійної освіти, особливостей спілкування й мікроклімату в групі, виявляти ставлення педагога до учня, за високу соціальну активність, творчий, дослідницький підхід, відповідальність, уміння проводити експериментальну роботу з групою й аналізувати

дані психологічних методів, робити висновки, вести документацію;

«добре» – 18–23 балів – за повне виконання завдань практики, наявність глибоких психолого-педагогічних знань із питань організації експериментальної психологічної роботи з групою, урахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів професійної освіти, самостійний і творчий підхід до виконання завдань практики. Однак практикант мав труднощі в доборі оптимальних форм і методів психологічної роботи, надав перевагу спостереженню для збору матеріалу до психологічної характеристики на групу. Мали місце незначні недоліки, зумовлені відсутністю досвіду, невпевненістю в діях, помилки в оформленні документації;

«задовільно» – 13–17 балів – за виконання в цілому програми педагогічної практики, достатнє знання теоретичного матеріалу, наявність інтересу й схильності до педагогічної професії. Однак практикант мав серйозні проблеми в психологічній роботі з групою, припускав недоліки при зборі матеріалу до психологічної характеристики на групу, обробці результатів анкетування, застосування методів вікової та педагогічної психології, мав значні прорахунки в оформленні звітної документації;

«незадовільно» – 0–12 балів – за відсутність інтересу й схильності до педагогічної роботи, неповне виконання програми практики, слабке знання психолого-педагогічної теорії, невміння планувати та організовувати психологічну роботу, несумлінне ставлення до роботи, застосування непсихологічних методів і прийомів у роботі зі здобувачами професійної освіти, формальне ведення документації.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Зразок оформлення титульного аркуша
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

Інститут торгівлі, обслуговуючих технологій та туризму
Кафедра технологій виробництва і професійної освіти

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ
з педагогічної практики
здобувача вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Професійна освіта. Транспорт»
Волкова Ярослава Руслановича,
який проходив практику у
ДНЗ «Сєверодонецьке вище професійне училище»
з 1.02.2021 р. по 1.03.2021 р.

Керівник практики – Бурдун В. В.
Методист зі спеціальності – Бурдун В. В.
Методист з педагогіки – Шама І. П.
Методист з психології – Шевякова І. П.

Старобільськ – 2021

Методика діагностики мотивації до успіху Т. Елерса

Інструкція: Вам буде запропоноване 41 питання, на кожне з яких треба відповісти «Так» або «Ні».

1. Коли між двома варіантами є вибір, то краще зробити його як найшвидше, ніж відкласти на якийсь час.
2. Я легко роздратовуюся, коли помічаю, що не можу на всі 100% виконати завдання.
3. Коли я працюю, то це виглядає так, ніби я все ставлю на карту.
4. Коли виникає проблемна ситуація, я приймаю рішення одним з останніх.
5. Коли декілька днів поспіль у мене немає ніяких справ, я втрачаю спокій.
6. В деякі дні мої досягнення нижче середнього рівня.
7. До себе я ставлюся більш суворо, ніж до інших.
8. Я більш доброзичливий, ніж інші люди.
9. Коли я відмовляюся від складного завдання, то пізніше суворо засуджую себе, оскільки знаю, що міг би досягти успіху.
10. Працюючи, я потребую в процесі невеличких пауз для відпочинку.
11. Старанність – не моя основна риса.
12. Мої досягнення у праці (навчанні) не завжди однакові.
13. Мене більше приваблює інша робота, а не та, якою я займаюся.
14. Догана стимулює мене сильніше, аніж похвала.
15. Я знаю, що мої колеги вважають мене тямущою людиною.
16. Перепони тільки стверджують мене у своєму рішенні.
17. У мене легко викликати честолубство.
18. Зазвичай помітно, коли я працюю без натхнення.
19. При виконанні роботи я не розраховую на допомогу інших.
20. Іноді я відкладаю те, що потрібно було зробити зараз.
21. Треба покладатися лише на самого себе.
22. В житті мало речей, більш важливих за гроші.

23. Завжди, коли мені доводиться виконувати важливе завдання, я не думаю ні про що інше.
24. Я менш честолюбний ніж більшість інших людей.
25. Наприкінці відпустки (канікул) я, зазвичай, радію, що скоро піду на роботу (навчання).
26. Коли у мене є настрій попрацювати, я виконую свою роботу краще та більш кваліфіковано, ніж інші.
27. Мені легше взаємодіяти з людьми, які можуть наполегливо працювати.
28. Коли у мене немає ніяких справ, я відчуваю себе не в своїй тарілці.
29. Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше, ніж іншим.
30. Коли мені доводиться приймати рішення, я намагаюсь робити це як найкраще.
31. Мої друзі іноді вважають мене ледащим.
32. Мої успіхи деякою мірою залежать від моїх колег.
33. Безглуздо протидіяти волі керівництва.
34. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.
35. Коли щось не лагодиться, я стаю нетерплячим.
36. Зазвичай я звертаю мало уваги на свої досягнення.
37. Коли я працюю разом з іншими, моя робота виявляється більш результативною, ніж робота інших.
38. Багато з того, за що я берусь, я не доводжу до кінця.
39. Я заздрю людям, які не завантажені роботою.
40. Я не заздрю тим, хто прагне влади та високого статусу.
41. Коли я впевнений, що знаходжусь на правильному шляху, для доведення своєї правоти я йду на все, навіть на крайні міри.

Ключ:

Зарахуйте по 1 балу за відповіді «Так» на наступні запитання:
2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37, 41.
Зарахуйте по 1 балу за відповіді «Ні» на наступні запитання:
6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38, 39.

Відповіді на питання 1, 11, 12, 19, 23, 33, 34, 35, 40 не зараховуються.

Підрахуйте суму отриманих балів.

Інтерпретація результатів:

Від 1 до 10 балів – низька мотивація успіху.

Від 11 до 16 балів – середній рівень мотивації успіху.

Від 17 до 20 балів – помірно високий рівень мотивації успіху.

Від 21 балу та більше – надвисокий рівень мотивації успіху.

Бланк відповідей

П.І.Б. _____

Вік _____ Стать _____ Освіта _____

№	Так	Ні	№	Так	Ні	№	Так	Ні
1			15			29		
2			16			30		
3			17			31		
4			18			32		
5			19			33		
6			20			34		
7			21			35		
8			22			36		
9			23			37		
10			24			38		
11			25			39		
12			26			40		
13			27			41		
14			28			Сума балів =		

Методика діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса

Інструкція: Вам пропонується перелік характеристик з 30 рядків по 3 якості в кожному рядку. У кожному рядку оберіть лише одну якість з трьох – ту, яка найбільшою мірою вас характеризує, та підкресліть її.

Бланк методики

П.І.Б. _____

Вік _____ Стать _____ Освіта _____

№	1	2	3
1	сміливий	пильний	підприємливий
2	смирний	боязкий	упертий
3	обережний	рішучий	песимістичний
4	непостійний	безцеремонний	уважний
5	нерозумний	боягузливий	не думаючий
6	спритний	моторний	передбачливий
7	холоднокровний	мінливий	заповзятий
8	стрімкий	легковажний	боязкий
9	нерозважливий	манірний	непередбачливий
10	оптимістичний	добросовісний	чуйний
11	меланхолічний	непевний	нестійкий
12	боягузливий	недбалий	схвильований
13	необачний	тихий	боязкий
14	уважний	нерозсудливий	сміливий
15	розважний	швидкий	мужний
16	підприємливий	обережний	передбачливий
17	схвильований	розсіяний	сором'язливий
18	легкодухий	необережний	безцеремонний
19	лякливий	нерішучий	нервовий
20	старанний	відданий	авантюристичний
21	передбачливий	спритний	відчайдушний

22	підкорений	байдужий	недбалий
23	обережний	безтурботний	терплячий
24	розумний	турботливий	хоробрий
25	завбачливий	безстрашний	добросовісний
26	квапливий	лякливий	безтурботний
27	розсіяний	нерозважний	песимістичний
28	обачливий	розсудливий	підприємливий
29	тихий	неорганізований	боязкий
30	оптимістичний	пильний	безтурботний

Ключ

1/2, 2/1, 2/2, 3/1, 3/3, 4/3, 5/2, 6/3, 7/2, 7/3, 8/3, 9/1, 9/2, 10/2, 11/1, 11/2, 12/1, 12/3, 13/2, 14/1, 15/1, 16/2, 16/3, 17/3, 18/1, 19/1, 20/1, 20/2, 21/1, 22/1, 23/1, 23/3, 24/1, 24/2, 25/1, 26/2, 27/3, 28/1, 28/2, 29/1, 29/3, 30/2.

Підрахунок балів здійснюється наступним чином: зараховується по 1 балу за кожне співпадіння з ключем. Перша цифра (перед ризикою) означає номер рядка, друга цифра (після ризику) – номер стовпця в якому знаходиться необхідне слово. Наприклад, 1/2 означає, що слово, за яке нараховується 1 бал, знаходиться у першому рядку другого стовпця – «пильний». За інші варіанти відповідей бали не нараховуються.

Інтерпретація результатів.

Сума нарахованих балів відповідає певному рівню мотивації уникнення невдач:

до 10 балів – низька мотивація уникання невдач;

від 11 до 16 балів – середній рівень мотивації уникання невдач;

від 17 до 20 балів – високий рівень мотивації уникання невдач;

від 21 балу та вище – надвисокий рівень мотивації уникання невдач.

**Методика діагностики рівня особистісної готовності до
ризиків А. М. Шуберта**

Інструкція: Оцініть ступінь своєї готовності виконати дію при відповіді на кожне з 25 питань.

Варіанти відповідей: «повністю згоден»

«більше згоден, ніж не згоден»

«дещо середнє»

«більше не згоден, ніж згоден»

«повністю не згоден»

1. Чи перевищили би ви встановлену швидкість, аби скоріше надати необхідну медичну допомогу тяжко хворій людині?
2. Чи погодилися б ви заради високого заробітку взяти участь у небезпечній та довготривалій експедиції?
3. Чи встали би ви на шляху у небезпечного злочинця, що тікає?
4. Чи змогли би ви їхати на приступці товарного вагону при швидкості більшій за 100 км/г?
5. Чи здатні ви нормально працювати на наступний день після безсонної ночі?
6. Чи стали би ви першим долати у брід дуже холодну річку?
7. Чи позичили би ви другу велику суму грошей, якщо б були непевні в тому, що він зможе їх повернути?
8. Чи зайшли би ви з дресирувальником до клітки з левами, якщо б той сказав, що це повністю безпечно?
9. Чи змогли би ви під керівництвом ззовні залізти на високу фабричну трубу?
10. Чи могли би ви без тренувань керувати вітрильником?
11. Чи ризикнули би ви схопити за вуздечку коня, що біжить?
12. Чи змогли би ви після десяти стаканів пива їхати на велосипеді?
13. Чи могли би ви стрибнути з парашутом?
14. Чи могли би ви при необхідності проїхати без квитка від Луганська до Києва?

15. Чи могли би ви здійснити авто-турне, при умові що за кермом перебуватиме ваш знайомий, який нещодавно пережив серйозну дорожню пригоду?
16. Чи могли би ви з десятиметрової висоти стрибнути на тент пожежної команди?
17. Чи могли би ви, аби позбавитися важкої хвороби, яка передбачала постільний режим, погодитися на небезпечну для життя операцію?
18. Чи змогли би ви зістрибнути з приступку товарного вагону на швидкості 50 км/г?
19. Чи могли би ви разом з сімома іншими людьми піднятися на ліфті, розрахованому на шістьох осіб?
20. Чи могли би ви за велику грошову винагороду перейти жваве вуличне перехрестя із зав'язаними очима?
21. Чи взяли би ви за небезпечну для життя роботу, якщо б за неї добре платили?
22. Чи могли би ви після 10 чарок горілки вирахувати відсотки?
23. Чи могли би ви за наказом вашого керівництва узятися за високовольтний дріт?
24. Чи змогли би ви після деяких попередніх пояснень керувати гвинтокрилом?
25. Чи змогли би ви, маючи квитки, але без грошей та продуктів, доїхати з Луганська до Львова?

Бали нараховуються наступним чином:

за відповідь «повністю згоден»	+2 бала;
за відповідь «більше згоден, ніж не згоден»	+1 бал;
за відповідь «дещо середнє»	0 балів;
за відповідь «більше не згоден, ніж згоден»	-1 бал;
за відповідь «повністю не згоден»	-2 бала.

Підраховується сума балів за всі відповіді.

Інтерпретація результатів:

- від -50 до -31 – наднизький рівень готовності до ризику (надто обережна поведінка)
- від -30 до -11 балів – низький рівень готовності до ризику (обережна поведінка);

від -10 до +10 – середній рівень готовності до ризику (ситуативна поведінка);
від + 11 до +20 – високий рівень готовності до ризику (схильність до ризикованої поведінки)
від +21 до +50 – надвисокий рівень готовності до ризику (схильність до нестримного ризику).

Бланк відповідей

П.І.Б. _____

Вік _____ Стать _____ Освіта _____

№	Повністю згоден	Більше так, ніж ні	Дещо середнє	Більше ні, ніж так	Повністю не згоден
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					

**Методика діагностики вибору стратегії поведінки у
конфлікті**

Інструкція: Порівнюючи наведені у кожному пункті два судження, оберіть те, яке є більш типовим для вашої поведінки.

1. А) Іноді я надаю іншим можливість взяти на себе відповідальність за вирішення спірного питання.
Б) Чим обговорювати те, у чому ми розходимося, я намагаюся звернути увагу на те, з чим ми обидва погоджуємося.
2. А) Я намагаюся знайти компромісне рішення.
Б) Я намагаюся владнати справу з урахуванням всіх інтересів іншого та своїх власних.
3. А) Зазвичай я наполегливо прагну досягти свого.
Б) Я намагаюся заспокоїти іншого та прагну, насамперед, зберегти наші стосунки.
4. А) Я намагаюся знайти компромісне рішення.
Б) Іноді я жертвую власними інтересами заради інтересів іншої людини.
5. А) Залагоджуючи спірну ситуацію, я весь час намагаюся знайти підтримку у іншого.
Б) Я намагаюся зробити все, аби уникнути даремної напруги.
6. А) Я намагаюся уникнути неприємностей для себе.
Б) Я намагаюся досягти свого.
7. А) Я намагаюся відкласти вирішення складного питання, аби з часом вирішити його повністю.
Б) Я вважаю можливим поступитися в чомусь, аби досягти чогось іншого.
8. А) Зазвичай я наполегливо прагну досягти свого.
Б) На початку я намагаюся ясно визначити те, в чому проявляються усі зачеплені інтереси та суперечливі питання.
9. А) Вважаю, що не завжди треба хвилюватися через виникнення якихось суперечок.
Б) Я прикладаю усі зусилля, аби досягти свого.
10. А) Я твердо намагаюся досягти свого.

- Б) Я намагаюсь знайти компромісне рішення.
11. А) На початку я намагаюсь ясно визначити те, в чому проявляються усі зачеплені інтереси та суперечливі питання.
Б) Я намагаюсь заспокоїти іншого та прагну, головним чином, зберегти наші стосунки.
12. А) Часто-густо я уникаю позиції, яка може викликати суперечки.
Б) Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також іде мені на зустріч.
13. А) Я пропоную середню позицію.
Б) Я намагаюсь переконати іншого в перевагах моєї позиції.
14. А) Я говорю іншому про свою точку зору та запитую його про його погляди.
Б) Я намагаюсь показати іншому логіку та переваги моїх поглядів.
15. А) Я намагаюсь заспокоїти іншого та прагну, головним чином, зберегти нашу стосунки.
Б) Я намагаюсь зробити все необхідне, аби уникнути напруження.
16. А) Я намагаюсь не зачепити почуття інших.
Б) Я намагаюсь переконати іншого у перевагах моєї позиції.
17. А) Зазвичай я наполегливо прагну досягти свого.
Б) Я намагаюсь зробити все, аби уникнути даремної напруги.
18. А) Якщо це зробить іншого щасливим, я надам йому можливість настояти на своєму.
Б) Я дам можливість іншому у чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також піде мені на зустріч.
19. А) На початку я намагаюсь ясно визначити те, в чому проявляються усі зачеплені інтереси та суперечливі питання.
Б) Я намагаюсь відкласти вирішення складного питання, аби з часом цілком вирішити його.
20. А) Я намагаюсь негайно вирішити усі розбіжності.
Б) Я намагаюсь знайти найкращу комбінацію вигоди та втрат для нас обох.
21. А) Проводячи перемовини, я намагаюсь бути уважним до бажань іншого.
Б) Я завжди схильюся до прямого обговорення проблеми.

22. А) Я намагаюся знайти позицію, яка знаходиться посередині між моєю та тією, яку відстоює інший.
Б) Я відстоюю свої бажання.
23. А) Як правило, я турбуюся про те, щоби вдовольнити бажання кожного з нас.
Б) Іноді я надаю іншим можливість взяти на себе відповідальність за вирішення спірних питань.
24. А) Якщо позиція іншого здається для нього дуже важливою, я буду намагатися піти на зустріч його побажанням.
Б) Я намагаюсь переконати іншого в необхідності компромісу.
25. А) Я намагаюсь показати іншому логіку та переваги моїх поглядів.
Б) Проводячи перемовини, я намагаюсь бути уважним до бажань іншого.
26. А) Я пропоную середню позицію.
Б) Я майже завжди заклопотаний тим, аби вдовольнити бажання кожного.
27. А) Часто-густо я уникаю позиції, яка може викликати суперечки.
Б) Якщо це зробить іншого щасливим, я надам йому можливість настояти на своєму.
28. А) Зазвичай я наполегливо прагну досягти свого.
Б) Вирішуючи суперечку, я зазвичай намагаюся знайти підтримку у інших.
29. А) Я пропоную середню позицію.
Б) Вважаю, що не завжди потрібно хвилюватися через виникнення якихось розбіжностей.
30. А) Я намагаюся не зачіпати почуттів іншого.
Б) Я завжди займаю таку позицію щодо спірного питання, щоби ми мали можливість спільно з іншою зацікавленою людиною досягти успіху.

Ключ

	Домінування	Співробітництво	Компроміс	Уникання	Пристосування
1				А	Б
2		Б	А		
3	А				Б
4				А	Б
5		А		Б	
6	Б			А	
7			Б	А	
8	А	Б			
9	Б			А	
10	А		Б		
11		А			Б
12			Б	А	
13	Б		А		
14	Б	А			
15				Б	А
16	Б				А
17	А			Б	
18			Б		А
19		А		Б	
20		А	Б		
21		Б			А
22	Б		А		
23		А		Б	
24			Б		А
25	А				Б
26		Б	А		
27				А	Б
28	А	Б			
29			А	Б	
30		Б			А
Сума					

Підрахунок балів здійснюється шляхом начислення 1 балу за кожне співпадіння відповідей досліджуваного з ключем.

Інтерпретація результатів

Шкали, за якими досліджуваний набрав найвищу кількість балів, інтерпретуються як стратегії, характерні для поведінки досліджуваного в конфліктних ситуаціях. Шкали, за якими досліджуваний набрав найменшу кількість балів, інтерпретуються як стратегії, які не характерні для досліджуваного в конфліктних ситуаціях.

Характеристика основних стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях

Домінування (суперництво) – характеризується високою оцінкою особистісних інтересів, при низькій оцінці інтересів суперника. Активно використовується влада, сила закону, зв'язки, авторитет тощо.

Співробітництво – характеризується високим рівнем спрямованості як на власні інтереси так і на інтереси суперника, стратегія будується не лише на балансі інтересів, а й на визнанні цінності міжособистісних стосунків.

Компроміс – характеризується балансом інтересів конфлікуючих сторін на середньому рівні та взаємними поступками.

Уникання – відрізняється прагненням уникнути конфлікту, характеризується низьким рівнем спрямованості на особистісні інтереси та інтереси суперника.

Пристосування – прагнення уникання конфлікту супроводжується низькою спрямованістю на власні інтереси, та високою оцінкою інтересів суперника.

Методика визначення ціннісно-орієнтовної єдності колективу

Пропонується анкета, кожні п'ять якостей якої характеризують ставлення до навчання (1,6,16,18,25), стиль поведінки й діяльності (3,7,9,12,27), знання (2,5,14,21,32), якості розуму (4,20,30,24,34), організаційні вміння (8,13,15,22,26), ставлення до іншого (11,17,23,29,33), ставлення до себе (10,19,28,31,35). Необхідно вибрати з цих 35 якостей тільки 5, які, на думку опитуваних, є необхідними й найбільш важливими для успішного виконання групової спільної роботи.

Обробка даних: складається матриця, у якій по горизонталі наголошуються номери якостей особистості, по вертикалі – прізвища опитуваних. У кожному рядку таблиці-матриці наголошуються ті п'ять номерів (якостей), які вибрав опитуваний. Потім по стовпцях підраховується кількість виборів кожної якості. Коефіцієнт, що характеризує ступінь ЦОЕ, обчислюють за формулою:

$$C = 1,4n - N / 6N,$$

де n – сума виборів, які приходяться на п'ять якостей особистості, виборів, що одержали максимальне число, N – число опитуваних, які взяли участь в експерименті.

Коефіцієнт ЦОЕ вважається високим показником, якщо він більше або рівний 0,5. Це свідчить про те, що групу можна вважати колективом. Якщо коефіцієнт більший або рівний 0,3 але менший 0,5, то група проміжна за рівнем розвитку ЦОЄ. Нарешті, коефіцієнт, менший або рівний 0,3, свідчить про недостатнє ЦОЄ й розвиток групи як колективу.

Якщо найбільш вагомні якості належать одній групі властивостей, то це означає, що учні пов'язують успіх своєї спільної діяльності з тією сферою, яку ці якості характеризують.

Якості

1. Дисциплінованість
2. Ерудованість
3. Свідомість громадянського обов'язку
4. Кмітливість
5. Начитаність
6. Працьовитість
7. Переконаність
8. Уміння контролювати роботу
9. Моральна вихованість
10. Самокритичність
11. Допитливість
12. Уміння планувати роботу
13. Активність
14. Чуйність
15. Уміння працювати з книгою
16. Цілеспрямованість
17. Колективізм
18. Старанність
19. Вимогливість до себе
20. Критичність
21. Духовна культура
22. Уміння пояснити завдання
23. Чесність
24. Ініціативність
25. Уважність
26. Відповідальність
27. Принциповість
28. Самостійність
29. Товариськість
30. Розсудливість
31. Скромність
32. Обізнаність
33. Справедливість
34. Оригінальність
35. Упевненість у собі

Вивчення ступеня задоволеності колективом

Пропонується за семибальною шкалою оцінок відповісти на питання анкети. Можна вибрати одну відповідь. Відповіді анонімні. Шкала оцінок від «абсолютно задоволений, повністю згоден» – 7 балів, до «абсолютно не задоволений, абсолютно не згоден» – 1 бал.

Питання анкети:

1. Тебе задовольняє характер справ, які проводяться у твоєї групі?
2. Ти задоволений характером відносин, що склалися у твоєї групі між одногрупниками?
3. Чи можна сказати, що твоя група живе різноманітним, насиченим цікавими подіями життям?
4. Як ти вважаєш, твої одногрупники беруть активну участь у житті групи?
5. Можна сказати, що між групою і класним керівником існують сприятливі відносини?
6. Ти задоволений тим, як вибирається актив групи?
7. Чи згоден ти з тим, що твої одногрупники в більшості своїй сумлінно ставляться до навчання?
8. Чи згоден ти з тим, що учні групи є дружним, згуртованим колективом?
9. Наскільки часто співробітничає твоя група з іншими групами ЗПТО в обговоренні будь-яких заходів?
10. Чи можна сказати, що відносини у твоєї групі в цілому носять дружній характер?
11. Наскільки подобається тобі твоя група?
12. Група здатна мобілізувати сили при виникненні перешкод на шляху до спільної мети?
13. Здатність групи до вольових зусиль твої одногрупники вважають зразковою?
14. Твої одногрупники вважають, що група здатна долати труднощі, самостійно ухвалювати рішення й швидко виконувати їх?

15. Група активізує волю й працьовитість усіх членів групи й спонукає їх доводити справу до кінця?
16. В групі є такі учні, які здатні мобілізувати всіх до енергійних дій?
17. Група прагне впливати на інші групи в досягненні загальної мети?
18. Група має необхідні знання, уміння, навички для спільної навчальної роботи?
19. Одногрупники високо оцінюють спільну роботу?
20. Учні групи відчують задоволеність своєю підготовкою до навчальної й громадської роботи?
21. Група прагне підвищувати свій рівень?
22. В групі є учні, які самі вміють багато що зробити й завжди готові допомогти іншим?
23. Група активно впливає на інші групи ЗПТО, ділячись своїм досвідом з ними?

Обробка:

Обчислюються середні показники групи з кожного питання. Крім того, можна обчислити й середній коефіцієнт задоволеності учня життям групи. Для цього досить підсумувати всі індивідуальні показники й поділити їх на кількість учнів, які брали участь в опитуванні. Коефіцієнт матиме значення від 7 (максимальне – високий ступінь задоволеності групою) до 1 (мінімальне – низький ступінь задоволеності групою).

Соціометричний тест

Дайте відповідь, будь ласка, на наведені нижче питання. Намагайтеся бути щирим, інакше вся робота втратить сенс. Нам дуже хотілося б знати вашу власну думку. Обіцяємо, що щирість не зашкодить вам.

Читай кожне питання й відразу відповідай на нього. Для прізвищ, які ти записуватимеш, після кожного питання залишені спеціальні місця. Прізвища вказуй у будь-якому порядку. Щоб при відповіді не забути тих, хто відсутній сьогодні, подивися на дошку: там указано всі прізвища.

Перш ніж розпочинати роботу, напиши своє ім'я, прізвище і групу. Успіху!

Прізвище та ім'я.

Група.

Дата тестування.

I. Якби тобі довелося організувати іншу групу, кого з нинішніх учнів ти б узяв у нову групу? Назви, будь ласка, п'ять осіб.

II. А кого з нинішніх учнів ти б не взяв у свою нову групу? Назви п'ять прізвищ.

III. Як ти думаєш, хто з учнів твоєї групи взяв би тебе у свою нову групу? Назви п'ять прізвищ.

IV. Назви, будь ласка, прізвища тих, які не захочуть, на твою думку, узяти тебе у свою нову групу. Напиши п'ять прізвищ.

V. Якби тобі запропонували подивитися відповіді на ці питання п'ятеро учнів твоєї групи, то чиї відповіді ти хотів би побачити? Напиши їх прізвища в порядку значущості для тебе. Під першим номером – прізвище того, чиї відповіді хочеться знати найбільше, тощо.

Можливості тесту

Тест дозволяє аналізувати особливості соціометричної (емоційної) структури малої соціальної групи. Кожна людина в групі має емоційний статус. Якщо визначати його якісно, то

статус – це позиція, норми й правила поведінки, яких необхідно дотримуватися цій людині в цій групі. Через особливості цієї позиції людина в групі оцінює себе сама і її оцінюють інші. Кількісно статус вимірюється соціометрією через підрахунок числа позитивних (перше питання) і негативних (друге питання) виборів, які зроблено відносно цієї людини всіма членами її групи. Якщо тепер ми представимо всі статуси членів групи у вигляді єдиної ієрархії, то одержимо соціометричну структуру групи. Вона достатньо стійка, дуже важлива для розвитку групи в цілому.

Статус людини в структурі емоційних переваг можна розглядати як деякий вираз ступеня привабливості, симпатичності її особистості для інших. Чим вищий статус, тим привабливішим цей член групи для інших, тим вище потреба в спілкуванні з ним, увазі з його боку.

Перш за все, у груповій статусній ієрархії виділяються три категорії: популярні, середні й непопулярні члени групи. Вони відрізняються числом позитивних виборів і відкидань та їх поєднанням.

Популярні члени групи мають значне число позитивних виборів і мале – відкидань, тобто це емоційно привабливі особи. Серед них можна виділити власне високостатусних і соціометричних «зірок». Зірку можна визначити як «душу» групи, її емоційний центр. Вона виявляється у двох випадках: коли є людина, яка набрала найбільшу кількість позитивних виборів (і не менше половини від максимально можливого їх числа), або коли є людина, яка одержала найбільшу кількість виборів від інших популярних членів малої групи.

Непопулярні члени групи надзвичайно неоднорідні. Серед них можуть бути члени групи із статусами тих, ким нехтують, знедолених і ізольованих.

У тих, ким нехтують, є позитивні вибори, але їх мало, значно більше вони одержали відкидань, так що емоційно вони мало привабливі.

Знедолені, або «ізгої», не мають позитивних виборів, у них лише різна кількість відкидань, що й визначає умовну величину їхньої соціальної знедоленості.

Ріднить усіх знедолених те, що їх сприймають вельми експресивно, але, на жаль, негативно. Знедоленість у цьому випадку, перш за все, – емоційний феномен, певне неприйняття людини, її якостей, властивостей і звичок.

До групи ізольованих потрапляють ті люди, які для групи нібито не існують: у них відсутні як вибори, так і відкидання. Їх немає в емоційному реєстрі групи ні на рівні відчуттів, ні на рівні відносин.

Сукупність статусів характеризує процеси, що відбуваються в групі в цілому, але особливо важливо їх вивчення для розуміння проблем поведінки окремих членів. Відповідь на це питання ми одержуємо вже на перших кроках обробки даних, при заповненні соціоматриці.

Реальне становище людини в групі визначається не тільки статусом, але й взаємністю зроблених виборів і відкидань. Чим більше взаємних виборів, тим він стабільніше й сприятливіше.

Групова структура, в цілому набуває різного вигляду залежно від того, чи є в ній міні-співтовариства людей, які взаємно надають перевагу один одному чи багато членів групи визначилися у своїх симпатіях/антипатіях.

Якщо відповідь негативна – група перебуває на складному ступені свого розвитку, що характеризується і конфліктністю, і низькою груповою емпатією, і емоційною незадоволеністю.

Дуже важливо знати, що є система відкидань у групі. Є різні варіанти. В одних групах практично всім без винятку дістається деяка кількість відкидань, навіть найбільш високостатусним «підмочують» репутацію 3–4 «недоброзичливці». В інших існують «козли відпущення», які приймають на себе левову частку відкидань. Характер розподілу відкидань істотно впливає на спілкування в групі, свідчить про прийняті тут способи вирішення конфліктів.

Будь-яка мала група тяжіє до внутрішнього розділення на ще дрібніші співтовариства – мікрогрупи. Кожна з них має свою емоційну структуру, іноді – своїх високостатусних і «зірок».

Усередині групи може існувати дуже складна соціальна структура: кілька мікрогруп, які якимось взаємодіють одна з одною, окремими парами й трійками, а також знедолені,

ізолювані. Взаємини між стійкими мікрогрупами визначають «погоду» в емоційному кліматі всього колективу. Вони можуть бути конфліктні або позитивні, групи можуть мати загальних членів або бути ізолюваними один від одного, можуть бути орієнтовані на одну «зірку» або на різні і т. ін.

З погляду процедури проведення соціометрія дуже проста. Вона складається з двох основних компонентів: інструкція й змістовні питання. Найчастіше всім членам групи дається усна інструкція й зачитуються питання, пропонуючи письмово відповісти на них у спеціальних бланках (у них залишено місце для прізвища, стоять номери питань, під кожним питанням – цифри від 1 до 5 у стовпчик) або просто на аркуші паперу.

Усна інструкція виконує дві дуже важливі функції: мотивування учасників і технічні пояснення.

Мотиваційна частина принципово важлива, саме вона багато в чому визначає відвертість учасників опитування, їхнє бажання відповідати.

Соціометрична процедура сама по собі є достатньо серйозним емоційним випробуванням. Особливо для тих, хто займає крайні статусні позиції: високостатусних і непопулярних. Треба чесно написати про те, хто тобі подобається і хто неприємний, знаючи, що в цей момент всі інші оцінюють і тебе. Більше того, свої вислови треба обов'язково підписати!

Знизити загальну афектну ситуацію можна й необхідно. З цієї точки зору важливі такі моменти:

1. Контакт з групою.
2. Стиль подачі інструкції: доброзичливий, неформальний, спокійний.
3. М'яке формулювання цілей тестування.

У технічній частині інструкції повинні бути підкреслені такі моменти: кожен заповнює свій аркуш самостійно, не радячись з сусідом і не роздумуючи вголос над своїми виборами. При заповненні необхідно враховувати всіх членів групи, а не тільки присутніх у цей момент; при відповіді наполегливо рекомендується уникати варіантів типу «всіх», «будь-якого», «нікого».

Референтометричний тест

Референтометрія – вимірювання ціннісної значущості інших осіб існує в різних методичних формах. У цьому випадку використовується варіант, змістовно й формою пов'язаний з соціометрією (п'яте питання запропонованого комплексного тесту). Передбачається, що, вибираючи людей, чиї відповіді хотілося б знати, людина орієнтується не стільки на емоційну привабливість, скільки на ціннісну значущість для неї особистості цієї людини.

Члени групи, які набирають найбільшу кількість балів з п'ятого питання, дуже часто не збігаються ні з високостатусними, ні із «зірками». Серед них можуть бути потенційні лідери (люди, які володіють реальним впливом на думки й вчинки членів групи), авторитетні для групи люди (за ними, можливо, не підуть, але їхня думка поважається, береться до уваги). Іноді до числа референтометричних лідерів потрапляють ізгої. Відомі випадки, коли в критичних ситуаціях група передавала таким людям лідерські позиції. Це цікавий і важливий матеріал для аналізу. Проте слід пам'ятати, що висока референтометрична позиція не обов'язково свідчить про лідерські повноваження цього члена групи.

Дані референтометрії також заносяться в соціометричну матрицю.

У горизонтальні рядки у вигляді умовного знака, відмінного від уже використаних у таблиці (наприклад, галочки), вноситься інформація про те, кого і, можливо, у якому порядку назвав конкретний учень при відповіді на питання. У результаті підрахунку числа набраних балів (кожен вибір – один бал або ранжирувана система) заповнюється останній рядок – сума набраних балів.

Отже, у результаті обробки даних з усіх п'яти питань ми маємо складну таблицю (соціоматрицю) і синтезовану соціограму.

ЗМІСТ

Вступ	3
Програма педагогічної практики на 4 курсі у 8 семестрі	8
Програма педагогічної практики на магістратурі у 1 семестрі	78
Додатки	108

Навчально-методичне видання

*Бурдун Віктор Васильович
Шама Ірина Петрівна
Шевякова Інеса Петрівна*

**Методичні рекомендації
щодо організації й проведення педагогічної практики**
для здобувачів вищої освіти спеціальності
015 «Професійна освіта. Транспорт»
денної і заочної форм навчання

За редакцією Бурдуна В. В.
Комп'ютерний макет — Бурдун В. В.

Здано до складання 20.09.2021 р. Підписано до друку 29.10.2021 р.
Формат 60X84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 4,83. Наклад 100 прим.

Видавець
Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703. Тел./факс: (06461) 2-26-70
e-mail: luguniv.info.edu@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.